

సోదరసోదరము

ఏంగళి చక్రీకావతం
కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు

K. Gopad Krishna Rao M. A.
Lecturer in Telugu,
Nizam College, Hyderabad-Dn.

త్రి వేణి పబ్లిషర్స్
మచిలీపట్టణము

శ్రీమద్రామ

రూ. 2-8-0

జాపిటర్ ప్రెస్ లిమిటెడ్
హైదరాబాద్.

శ్రీ

కృతి సమర్పణము

శ్రీమత్తిరుపతికవిను

త్రామసుహృత్త్వాభిరామ! రసవత్కవిత్వో

ద్దామా! వేంకటశాస్త్రి!

స్వామీ! గురుదేవ! కొనుము సాష్టాంగనతుల్.

ఎన్నడు బెండుప ల్కొదవ దెవ్వనినాల్కకు, నే యుదారభా
వోన్నతుని రసార్ద్రహృదయు వరియించుట సాటిబోంట్లలో
మన్ననఁగాంచె నాంధ్రి, యతిమానుష మేని యుపజ్ఞ, యట్టి సం
పన్నకళాప్రపంచపరిపాలనధూర్వహుఁ గొల్చి శ్రీపతి

జగదాశ్చర్యకరావధానకవితాసంప్రతికే మొక్కి, మీ
యుగశస్నేహము ప్రస్తుతించి, భవదీయోదారభావప్రసా
దగుణోత్ఫుల్లకృతిప్రసూనవిగళన్తారందధారాసురా
పగ నోలాడి, రచించితెచ్చితిమి దేవా! నీకు నీదక్షిణ.

వసుధాధీశులు కాన్కలంప, సుకవుల్ పద్యోపహారమ్ము లం
ప, సుధీశాలి శుభాభినందనము లంపక, సంస్కృతాంధ్రాంగనల్
కునుమోపాయన మంపఁగా నొదవె నీకు పట్టిపూర్ణ్యత్సవా
వసరం; బీ చిటుకబ్బ మప్పనము దేవా! నీకు గైకొంగదే!

కేతనతోడఁ బొత్తునకుఁ గేల్ కలపం దలపోసి కాదు, నీ
చేతము మెచ్చఁగాఁ గవితచెప్పఁగనేర్తు మటంచుఁ గాదు, వి
ఖ్యాతికే గా, దింకేమనిన, నద్యతనాంధ్రకవిప్రపంచని
ర్దాతకు భక్తిమై నుడుగరల్ ఘటించెడి పూన్నియేసుమీ!

సంచితపూర్వపుణ్యము లొసంగు ఫలమ్ములువోలే వాసనలో
ముంచుకొనక నవప్రసవములో విరబూచుచునున్న దీవు క
ల్పించిన పాదులందుఁ బ్రభవించిన నూత్నకవిత్వవల్లి ; యీ
కొంచెపుఁబూలమాలఁ గయికొమ్ము గళాభరణమ్ము నీకగున్.

భావవిశుద్ధి దోషఁగ భవత్పదములో భజించునాఁటి మా
సేవలు మెచ్చి యాదరవిశేష మెల్లర్పఁగ నల్పినట్టి మీ
దీవన నిక్కమై యొసఁగెఁ దియ్యనికావ్యఫలమ్ము నేటికిఁ ;
నీ విడినట్టి భిక్ష యిది నీకె యొసంగెద మిప్పు విందుగాఁ.

పుడమితేఁడులు తల లడుగులు మోవంగ
నర్పించుకాన్కల నందువాఁడు
లత్యద్భుతంబైన యవధానవిద్యకుఁ
బ్రభవకారణమైన ప్రతిభవాఁడు
వీనుదోయికిఁ దేనెసోనలు వర్షించు
వాఙ్మధురికిఁ బేరువడినవాఁడు
చిననాఁడె వలచివచ్చిన కవితాకన్య
నేకపత్నిగఁజేసి యేలువాఁడు

పూర్ణకాముండు త్యాగియు భోగియైన
గురునిఋణ మీఁగుపొంటె నీ చిఱుతకబ్బ
మర్హత గడించుకొనుఁగాక యాంధ్రవాణి
కడకనుల జాల్గొను ప్రసాదకణలవాప్తి.

ఇది

గురుదక్షిణ.

సౌందర్యసందము

పునరాగమనము

యన్మహాత్మాగమహిమమ్ము నాలకించి
 మూడుకాలముల్ రోమాంచమును వహించు
 నేడుదీపులకున్ బ్రాకి యెవని ధర్మ
 లతలు ననలెత్తె నాశాక్యపతిసుతుండు

తనతోడిదే లోకమని నమ్మి దరిద్రాకి
 యున్నట్టి పితృదేవు నుజ్జగించి
 యురమునవ్రాలి మైమఱచి నిద్దురచెందు
 లలితాంగి స్నేహవల్లరిని ద్రెంచి
 తనసేత కరమోడ్పుంగనుల నవ్వచుఁ గూర్చు
 పట్టిపైఁ జను కూర్చి పట్టి తిగిచి
 తనమూఁపుపైఁ గేలుడలిరు చాఁపఁగఁజూచు
 పుడమిచేడియకు దోబూచిచేసి

సత్యమార్గగవేషణసక్తుఁ డగుచు
 నడవులం జొచ్చి తపముల నాచరించి
 'నేతి నేతి' యటంచు ననేకగత్తుల
 బడలి కనుఁగొనె దుదకు నిర్వాణపథము.

పరమపదామృత మ్మటులు పారణసల్పిన యాత్మబోధముల్
 విరిసి తమంతట౯ హృదయవీధుల వెల్లువలై తొలంకెనా
 నరుణసరోజసుందరతదక్షిణముగమ్మున జాలువాటె సం
 సరణమహాబ్ధిమగ్నమగు మానవకోటిపయి౯ గృహార్థుడుల్.

అమ్మహితాత్ముఁ డంతట మహాద్భుతమైన వినూత్నధర్మచ
క్రమ్మును గేలఁ ద్రిప్పుచుఁ బురమ్ములు చేరఁగవచ్చెఁ బాలసం
ద్రమ్మున నుద్భవించిన సుధాకలశమ్మును దాల్చి నాకలో
కమ్మునవారిఁ బ్రోచుటకుఁగా దరిచేరిన నెఱ్ఱకై వడిక.

వారణాసీముఖిక్షేత్రవరములందుఁ
బండితసదస్సులంగూర్చి పరమనూత్న
ధర్మము నుపన్యసించె సదస్యులెల్లఁ
బదులుపలుక నెఱుంగక ప్రణుతిసేయ.

పల్లెలఁ బట్టనమ్ముల నవారిగ నీగతి ధర్మబీజముల్
చల్లుచునేగుచో, నడుగుసాగఁగనీయక 'మాకు మా' కటం
చెల్లరుఁ జుట్టువాఱుదురఁటే! తినుబండము చేతనుండఁగాఁ
దల్లిని జేరు పిల్లలవిధంబున, నాపలు కెంతతీపియో!

పండితుండైన బ్రాహ్మణుడుఁ బామరుండైన నిషాదుడుఁ, ధరా
ఖండలుడుఁ దదీయశిబికావహుడుఁ, రణధూర్వహుండు, భీ
రుండును, పాదు వీ రనుచు రోయక యెల్లరుఁ గూడిమాడి కే
ల్లండలుపట్టి పోదగిన దారి ప్రజాళికిఁ జూపి చెప్పుచున్

నలుదెసలఁ బొంచిన వృకాళివలన భీతి
మాన్చి గొల్లఁడు గొఱియల మనుచురీతి
జననమరణరుజాభీతి జనులకెల్లఁ
బాపి సుగతుం డశోకమా పదముఁ జేర్చు.

తన మెట్టిన పల్లీప
త్తనములు తీర్థమ్ములగుచుఁ దనరంగ భవతా
పనివారకబోధామృత
మును గురియుచుఁ గపిలవాస్తుపురమున్ దరిసెన్.

అలనాటి నడిరేయి నశ్వరాజమువెన్ను
 చమరి వీడ్కొనినట్టి స్థలము దాటి
 చెన్నటి దాలఁ దోచిన రాజగృహలక్ష్మి
 పుల్కుపుల్కునఁ దన్నుఁ బోల్చికోనఁగ
 నెలగోలుమూఁకల యెల్లుల సౌధవా

తాయనమ్ము లపావృతములుగాఁగఁ
 దలుపులు తెఱచి పౌరులు కిమితిబ్రువా
 గులగుచు వెఱగంది నిలిచిచూడ

నాత్తపరతత్వబోధమా నాత్మతేజ
 మాననేందుని బరివేషమై భజింపఁ
 బురము చొత్తెంచి నిలిచిన బోధిసత్వుఁ
 గనుకనిక గని పౌరులు గములుగూడి,

బోధిసత్వుఁ డనుచు మునికులమణి యంచు
 భూపనుతుఁడు సంగముక్తుఁ డనుచు
 శాక్యరత్న మనుచు శౌద్ధోదని యటంచు
 నడుగడుగున విన్న యాజనమ్ము,

అతఁడఁటే, సుకృతాత్మయైన మాయాదేవి
 కడుపారఁ గన్న బంగారుతండ్రి!

ఆలుబిడ్డలును రాజ్యముఁ దృణమ్ముగఁ గాన
 కేగినట్టి విరక్తుఁ డీతఁ డటవె!

వీఁడెయకానే, కన్నబిడ్డలవలె మమ్ము
 రక్షించుననుకొన్న రాసుతుండు!

మనబోటి పాపులకును మోక్షము నొసంగ
 నరుదెంచు పుణ్యాత్ముఁ డటవె యితఁడు!

ఎంతభాగ్యమె, యెన్నాళ్ళకే లభించె
సామ్యగంభీరమైన యీ చక్కనయ్య
నెమ్మొగము గాంచు పుణ్యమ్ము, నిఖిలజగము
లేలఁగలవాఁడు కాఁదగఁడే యితండు.

మున్ను గుతాలజంటలను బూన్చిన బంగరు తేరిపగ్గముల్
చెన్నడు తాల్పఁగా సరిగచేలలు దాలిచి తూర్పుఁగొండపై
నున్న సరోజబాంధవునియొప్పున నేగెడి రాచబిడ్డతా!
ప్రన్ననిమేనఁ గావియును, బాదచరత్వముఁ, గక్షపాలయున్.

మునుపటినాళ్లఁ బొరజనమున్ గనినంతనె పేరుపేరునన్
నెనరును జిందు చూపులను నెయ్యపు మాటలఁ దేర్చు తేఁడహో'
యనఁడు, 'సుఖమై'యంచడుగఁ డప్పటికిప్పుడు చూచియున్; మతే
మనఁగల, దీపురమ్ముదెన నాదృతిమానెనొ, విస్మరించెనో?

అనుచుఁ జేరనరిగి యక్కజంపడువారు
బుద్ధదేవ! మమ్ముఁ బ్రోవుమనుచుఁ
జక్క చాల నిలిచి సాగిలపడువారు
దరియ నరిగి కుశల మరయువారు.

అయిన స్త్రీబాలవృద్ధప్రజాళికతన
పెల్లివిరిసిన నదివోలె విరిసెఁ బురము
రాచవారెల్ల గౌతము రాక వినుచుఁ
దీర్ఘమున కేగుపగిది నేతెంచి రపుడు.

తడియాటని కన్గవయున్
బాడియాటిన నోరు నాచుఁ బుత్రునికై చే
డ్పడియున్న వృద్ధభూపతి
తడఁబడుచున్ జేరవచ్చె 'దనయా' యనుచున్.

కజ్జలహీనమై కాంతిభాసిన కనుం

గొనలందు బొప్పాంబుకణము లుదల

విగతసంస్కారమై వ్రేలు పెన్నెటికుదుల్

సెదరి వెన్నునఁ జిక్కుజీరువడఁగ

వసివాళ్ళువాడిన పసిండిమైతీవ సం

భ్రమయానవశతఁ గంపమునహింపఁ

గాలినచెక్కిళ్ళ పయిపయిఁ జాలువా

ఱిన కంటినీరు చారికలుగట్ట

నంతిపురి వీడి వచ్చి శూన్యావలోక

నములఁ గాంతుని గనుచు, రూపము వహించు

శోకమన దాల నిల్చె యశోధరయును

కొడుకుకూఁకటి నొక కేలఁ బుడికికొనుచు.

మమతావిరహితముఁ సం

భ్రమదూరముఁ గరుణరసతరంగితముఁ శాం

తమహోదారమగు కటా

క్షమునక దజ్జనముఁ గనుచు గౌతముఁ డనియె.

సుతుఁడంచుక బలియంచు బాంధవుఁడఁటంచుక మోహవిభ్రాంతిసం

గతులై, దుస్తరశోకవార్ధిఁ బడి చీకాకైన యో జీవనం

తతులారా! కలిపాశబద్ధులగు నార్తప్రాణులారా! జను

ర్మృతినంపీడితులార! సత్యపథముఁ మీరెల్ల రాలింపుఁడి!

భావింపక క్షణభంగురమ్యుని జీవవ్రాతముఁ నమ్మి, యే

లా విభ్రాంతమతిక భవాంధువునఁ ద్రెళ్లక జాతురయ్యయ్యో! యీ

చావుంబుట్టువులే? కామ్యమృగతృష్ణావారికై పరువులే

లా? వేదంగులసృష్టి నిత్యపదవాచ్యం బున్న విన్పింపుఁడి!

మొదలీసంస్కృతిబంధకారణముఁ దన్నోక్షమ్ము నూహింపలే
కెద హింసారతి నూని పాపమతులై యేలా చెడఁ ? ద్రొక్కఁగాఁ
గదరయ్యా! నవధర్మమార్గమును, వక్కాణింపుఁడీ సత్యభూ
తదయాశీలత్రిశబ్దయుక్తమగు మంత్రం బర్థి వేనోళులన్.

యమనియమమ్ము లాకులు, యథార్థము నాభి, సమాధి నేమియై
యమరిన ధర్మచక్రము దయామతిఁ దాలిచి త్రిప్పరయ్య! యా
యమునకు బొమ్మవెట్టియు, భవాసురు నౌదల మెట్టి, మోక్షకాం
త మెడను తాలిగట్టుటకుఁ దారసిలున్ శుభతంతుసంతతుల్.

భవమను నైంద్ర)జాలికునిపాణితలమ్మునఁ జిక్కి, నశ్వరం
బవు నుఖచంచలాద్యుతులకై వలపుని, సువర్ణశృంఖలల్
దవిలిచి యొండొకశ్శకు సదా నటియింతుడు కీలుబొమ్మలై ;
తవిలి చరింపరాదె నవధర్మము జన్మవిముక్తికల్గెడున్.

చరియింపరే! పాపసంఘాతతిమిరప
లాయనమంత్ర మస్తేయపథము
పాలింపరే! యపవర్గదుర్గకవాట
పాటన మ్మిది సత్యవాష్ణీయమము
కైకొనరే! లోకకల్యాణకృద్ధర్మ
సారభూతం బహింసావ్రతమ్ము
అంగీకరింపరే! యలదవింటికి దురా
సదమైన యీ బ్రహ్మచర్యదీక్ష

తాల్పరే! శాంతిదాంతినిధానములకు
మహితసిద్ధాంజనమ్ము సమత్వబుద్ధి ;
ఆమయజరాపమృత్యువు లంటనీని
శీలకవచమ్ము దీనిఁ గై సేసికొనరే!

ఇది సత్యం, బిది నిత్యం,
బిది భవలతకాలవిత్ర, మిది శతదంష్ట్రా)
వదనయగు మి త్తయాదలఁ
బదార్పణము, భవ్యమోక్షపద మియ్యదియే.

అని చాలించిన, వింజ మాకిడినయట్టై శ్రోతృలోకమ్ము క
న్గొనలక హర్ష జలమ్ము నిండఁ గనుఁగొంచుక, భక్తిరంగ త్తరం
గనిమజ్జన్మృదితాంతరంగమగుచుక గై మోడ్చు సంధించి, బు
ద్ధునిపాదమ్ముల వ్రాలె, వృద్ధనరనాథుం డంత మున్నాడుచున్.

‘చిరకాలం బనపత్యతాకలుషశుష్కిభూతుఁడై యున్న నా
దురితమ్ముక దొలఁగింపఁ బుట్టితని సంతోషించితిక దొల్లి, యో
కరుణాసాగర! కేవలమ్ము నపవర్గప్రాప్తిసంధాతయా
గురుఁడం చిప్ప డెఱింగికోంటి నినుఁ గన్గోఁగంటి మిన్నంటితిక.

దేవ! యీదీనునకు ధర్మదీక్ష యొసఁగు’
మనుచు నంజలిఁబట్టి యార్హతముఁ దాల్చు,
దక్కు జన మంత నధికారతారతమ్య
ములకు ననురూపమైన దీక్షలు వహించె.

పతిపదాబ్జాతముల వ్రాలి, పాదధూళి
తనయునకు రక్షగా మోముఁదమ్మి నిలిపి,
‘నీ కివే జోత’ లనిపించె నిర్వికార
మానస యశోధర గుణప్రసూనలతిక.

శరణము బుద్ధదైవము, ప్రశస్తతరమ్ము తదీయధర్మమే
శరణము, సత్యవాఙ్మయమసారదయాపరతంత్రవృత్తియే
శరణము మా కటంచు, జనసంఘము లాడుచుఁ బాడుకొంచు మం
దిరముల కేగి ధర్మనిరతిక జరియింపఁ దొడంగె నొప్పుగఁ.

పరమపతివ్రతల్ కపిలవాస్తుపురిన్ గృహిణీమతల్లు లా
 దరమున వేళదప్పక సదా తనరాక ప్రతీక్షసల్పుచున్
 సుదుచిరభిక్షులన్ సలుపుచున్ భజియింప, వసించెఁ దత్పురీ
 పరిసరవృక్షవాటి భగవంతుఁడు శిష్యగణమ్ము కొల్వఁగన్.

ఇది

ప్రథమసర్గము.

—

చెవిదాఁక గొనయమ్మ తుంటవిలు నీచేబూని, యాలీఢపా
దవిలాసమ్మగ నిల్చిపొల్చు సొబగుల గందోయికి న్విందుగా
నవలొకింపుచు, బూవుటమ్మ రతి నీ కందింప, డేందమ్మల
గవియ న్నాటెడి లత్యశుద్ధికి నమస్కారంబు మీనధ్వజా !

భిక్షు గ మ న ము

కలఁడు మహితాత్ముడైన శాక్యర్షి కొక్క
సవతి తమ్ముండు, కాంతిని స్తంద్రుఁ డతఁడు
నందుఁడను కోడెప్రాయపుటందగాఁడు,
సార్థకాఖ్య నుండరి వాని యతివమిన్న.

కేళీమందిరమందుఁ బుష్పలతికాక్రీడానికుంజమ్ములఁ
బాలాస్నిగ్ధకపోలదర్పణదుచిఁ భావింపుచుఁ జూబన
వ్యాలోలుండగు నందనుండరు స్మరధ్యానమ్మునఁ బుద్ధు ధ
ర్మాలాపమ్ములు వీనుదోయిఁబడునో యాత్మఁ బ్రవేశించునో!

పంతము గర్వరేఖయును భాసిలుమానిని, మానసంపదఁ
గాంతి దలిచ్చుభామిని, వికాసనుహాసిని, నాత్మసుందరిఁ
సంతతసేవలం దనువు నందునకుఁ సుగతప్రచార మొ
క్కింత యెఱుంగనైన, రుచియించునె వానికి ముక్తిమార్గములో?

పాతరలాడు తద్భుక్తుటివల్లి యెటుల్ చలియించు నట్టులఁ
జేతము తాండవింప మఱిచెఁ నృపనూనుఁడు విశ్వమెల్ల, వే
లాతిగవకా తదీయరుచిరాంగవిలాసనుధాంబురాశివీ
చీతతిఁ దొప్పదోఁగి నిలిచెఁ జెలిచూపుల పాపపోలికఁ.

నడపుల రాజహంస, తెలివవ్వల వెన్నెలవాఁక, ప్రేమలూ
రెడు నునుఁబల్కుఁదేనెపెర, రెమ్మలువైచు విలాసవల్లి, ప్రే
ల్పిడి హృదయమ్ము నుచ్చిచను మేలిమిచూపు సుమాస్త్రమైన యా
పడఁతుక నందభాస్కరుని బాయఁగనోర్వదు ఛాయయుంబలెఁ.

పలుకుల్ సేతలు నెమ్మనమ్ము లొకటై, భావింపఁగారాని కూ
ద్దులపేర్దుల్, వలకాఁకలకొ గసదుటల్, రోషాదుణాక్షమ్ముగాఁ
దిలకింపక బతిమాలుటల్, పులక లుద్దీపింపఁగాఁజేయు ము
ద్దులు, గిల్గింతలు కొఁగిలింతలును బ్రొద్దుల్పుచ్చు నాజంటకున్.

తానా సుందరనందుఁ, డవ్వెలఁదియూ తన్వంగలావణ్య లీ
లానందై కనిధాన, మొండొరుల ప్రేమాలాపకేళీవినో
దానూనానుభవమ్ములా మదనవిద్యాదై శికమ్ముల్, సముల్
కానకారాదు గదోయి, కామిజనలోకమ్మందు నాదోయికొ.

చివురాకుబాఁకు దాల్చిన వజీరునకుఁ ద
త్ప్రేమదకు లక్ష్మభూతమ్మునాఁగ
నత్యంతమోదమ్ము నిత్యమాంగశ్యమ్ముఁ
దలదాఁచుకొన్నట్టి నెల వసంగ
నుపమింపఁగారాని యుత్సాహవిజయముల్
తోడునీడై కూడియాడె ననఁగఁ
గని విని యెఱుఁగని గగనపుష్పము నూత్న
సౌరభ మ్మొక్కటఁ గూరె నాఁగఁ

గౌతుకము మొలపించు నొకల్లోకశ్ల
హాసవీక్షణకిలికించితాదులెల్ల
మధుర మధురముల్ గాఁగ నామిధున మొప్పు
నాసతీవలు ననుచు ప్రాయంపువేళ.

సడలని కొఁగిలింతలకుఁ జందనచర్పలు పేటులెత్తఁగా
నెడపడనట్టి చూపులకు నిర్దుర మైజిగి విందుసల్పఁగా
నుడుగకపల్కు చాటుమధురోక్తుల నాత్మలు హత్త, సీమమీ
తెడు ప్రణయాంబురాశి విహరించును దన్మిధునమ్ము వింతగకొ.

మాసవలోకనాయకకుమారవతంస మతండు నందనో
 ద్యానవిహారి దైవతలతాంగియొ నాజను గాంతఁ గూడి, యీ
 మానవకోటిఁ జేరక యనుర్త్యులఁ గూడక యొప్పె భూతసం
 తాననవీనస్పృష్టిపరిణామ మిటుల్ నెఱవేఱెనో యనన్.

మేలేచ్చి నందుండు పూలు గోసియొసంగ
 సరము లందముగ నుండరి రచించు
 మెలఁత వర్ణమ్ములు మేళవించియిడంగ
 హరువుమై నతఁడు చిత్తరువు వ్రాయుఁ
 బతి సుకుమారభావము వచించిన నను
 రూపపద్యమునఁ గూర్చును లతాంగి
 అతివ చక్కనిరాగ మాలపించిన వీణ
 పలికించు నతఁడు మై పులకరింప

నెఱు సెరల నందునిచూపు లింతి యాన
 నేందునకుఁ గెంపుల నివాళు లెత్త, నతివ
 కజ్జలపుఁజూడ్కి ప్రియుని వక్షఃకవాటిఁ
 గట్టు దోరణములు నల్లకల్వపూల.

ప్రాలేయగిరికందరావినోదవిహార
 పరులైన సిద్ధదంపతు లనంగ
 విబుధతరంగిణీవీచికాఢోలలఁ
 దూఁగెడి రాయంచదోయి యనఁగఁ
 గవిమనఃపంకజాసవసి క్తమై రసా
 గ్రమున నాడెడి పదార్థము లనంగ
 నానందపరిపుల్లహాసీంద్రదహరతా
 రాధ్వమం దాడు జీవాత్మ లనఁగఁ

జీకుచింతల దిగఁద్రావి, చెన్నుమిగిలి,
హృదయసంవేద్యమయ్యు, నాత్మైకగమ్య
మైన యద్యయసౌఖ్యరసామృతమ్ము
ననుభవించుదు వాడు నిరంతరముగ.

బ్రతుకు నిక్కమ్మయేని యవ్వారిపట్ల
విరతిలేని స్వప్నమ్ముగా జడుగఁబోలు,
బ్రతుకు నిక్కముగాక స్వప్నమగునేని
సత్యమై తోఁపఁబోలు నాజంపతులకు.

ఐహికవిచారముల నెల్ల నవలఁద్రోచి
భంగమెఱుంగని యానందపరమయోగ
రతి మెలంగుచు, భానుని రాకవోక
లరయనేరనివేళ సుందరియు నొకట.

తనకుఁ బాపట చక్కదిద్ద, సుమనోదామమ్ము వేణీభర
మ్మునఁ గూర్పన్, గలపమ్ము లద్దఁ, దిలకమ్ముఁ దీర్ప, వింజామర
మ్మును దాల్చన్ సజినన్న నందుని కరాంభోజాతయుగ్మమ్మునన్
వనితారత్నము దర్పణమ్ము నిడి నిల్వించేసి తా నంతటన్.

అద్దములోన నీడయును, నద్దము చాల్చిన నాథుమోమునన్
ముద్దులుగుల్కు మీసముల పొల్పు గనుంగొనుచున్, మృగీమదం
బద్దిన యంగుళీకిసలయమ్మునఁ జెక్కులఁ బత్రభంగముల్
దిద్దుకొనందొడంగె సుదతీమణి నేరుపుమీఱ నవ్వచున్.

లలన కపోలదర్పణములన్ రచియించెడి పత్రభంగముల్
తెలితళుకొత్తు ముత్తియపు దీధితులన్ గడకొత్తు లేతన
వ్వొలయఁగఁ జూచునందుఁ డపు డుహ్వానియూఁదిన, సూర్యు తుంపురుల్
తళతళలాడుచున్ మెఱయు దర్పణమున్ గనుమాయఁ జేసినన్.

నాతియు నాథు తుంటరితనమ్మునకున్ మది మెచ్చువుట్టియున్
జేతము జూచి, తెప్పతుడఁ జందెడు చిర్నగ వప్పించి, గో
షాతికషాయవీక్షణశితాస్త్రపరంపర జాఱఁ, గెంపుడాల
వాతెఱ కంపమందఁ గుటిలభ్రకుటికలలాటపట్టయై.

‘ఈ పలుగాకిసేత లివియెల్లను నేర్తువు లెస్సలాయె, నే
నోపను జు’మ్మటంచు శ్రవణోత్పలమున్ గొని వైచెఁ గాంతునిన్;
నూపురకంకణకన్యమనోహరయానముమీఱ మాదుమో
మై పెడఁబాసిపోవునతి కడ్డముగాఁ జనుదెంచి నందుఁడున్.

పైఁటచెఱంగు పట్టి నిలుపన్, జెలి కొంగు తెమల్చికొంచు ‘ము
మ్మాటికి నన్ను ముట్టెదునుమా! యిదె యొ’ట్టని ముట్టఁబల్కు, ‘స
య్యాటకు నుహ్లాటన్న యలుకా? ములుకుల్ వలె జెంద ముచ్చిహో
నాటెదు వాడిచూపు లలనా!’ యని ముట్టెను దత్పదద్వయిన్.

మాళితలప్రపుల్లకునుమమ్ములు మున్నగ రాల, నాగతిన్
వ్రాలి తదంఘ్రులన్, వెఱపు పైకొను చూడ్కి మొగమ్ము నెత్తి ‘న
న్నేలిన దేవి! చూపుటుదు లేల బిగించెదు మోము ద్రిప్పి, గ
గ్గోలుగఁ ద్వన్మనఃప్రియశకుంతము నాహృదయమ్ము కూయిడన్.

దోసముగల్గె నావలన దోసిలియొగ్గితి నేలుకొమ్ము, నీ
దాసుడ’ నన్న కాంతుఁ గని, తన్వి పకాలున నన్వి, ‘యింతలో
నే నడలెన్ గదోయి, యిసిసీ! మనబింకము లింతపాటివా,
కాసరకూసరైతి’ వని, కౌగిటికిం డిగి చెక్కుదువ్వచున్.

‘కటకట! పాపపుంగినుక గైకొని, యబ్రవుఁగెంపువన్నియన్
బుటపుటనైన మత్ప్రియు కపోలము వెల్వెలవాఱఁజేసితిన్
గటికయెడందదాన’ నని, కందిన నందుని నిండుజెంద మూ
ఱటగొనఁ, జెక్కుటద్దముల రాగము చిందగ ముద్దు పెట్టుచున్.

‘సాంత్యనమృదూక్తిచతుర! విసంభకార్య
నిపుణ! మన్నాథ! దరిలేని నీయగాధ
హృదయరాజ్య మేకచ్ఛత్ర మేలజూతు,
నెట్లు మన్నింతో? యీ లఘుహృదయురాలి.

అపరాధప్రియ కారితానవనవంబౌ ప్రేమ లీలాసుధక్
గృహమై మచ్చపలాంతరంగమున నిక్షేపించి, యీ దాసురా
లిపయిక్ జూపు ననుగ్రహమ్మునకుఁ గల్పింతున్ మదాత్మ్యాంబుజ
మ్ముపచారమ్ముగ నల్పమం చనక యెట్లొ స్వీకరింపంగదే.

అని మనఃప్రియముగ భాషణము లలర
నక్కునక్ వ్రాలిన లతాంగి నాత్మజేర్చి,
పాపటక్ జక్కదిద్దుచు ఫాలతలము
ముద్దుగొని, తేరకొన నాతిమోము గాంచి.

‘అలుక మొయిళ్ల మాటునఁ ద్వదాస్యవిధుండు ముహూర్తముండియు
జ్వలదరహాసచంద్రికలు పర్వఁగ వెండి ప్రసన్నుడౌట యో
కలికి! వినూతనోత్సవము గాదొకొ? యిద్వార మిట్లు సాతు పె
స్వలపులకల్పవల్లి కతివా! యివియేగద దోహదక్రియల్.

పాణిద్వంద్వము నూని కౌగిటఁ గదింపఁజూతు నిక్, నీదు వి
న్నాణంబుక్ మఱి దోయిలింపఁదలఁతుక్, నాచూడ్కులక్ ద్రావుదుక్
నీ నవ్యామృతవీక్షణమ్ములను, నీ నిశ్వాససౌగంధ్య మా
ప్రూణింతుక్ మెయియెల్లప్రూణములుగాఁ, గైమోడ్పు నీ చెల్వకుక్.

రాగరంజిత మన్మనోరత్న మింత
యింత శకలమ్ము లొనరించి యింతి! నీదు
కంఠహారమ్ము నొనరింతుఁ, గడమయిడక
వినుతు హృదయప్రబంధమ్ము విశదఫణితి!

వెలది! యీ రాగలతలు పుష్పించునట్లు
 లీమనోరథములు ఫలించునట్లు
 దరు లొరసి పాటు నీమమతాస్రవంతిఁ
 దేలిపోదము పెఱతలం పేల మనకు?

అరమర లేని కూరుముల నాడుచుఁ బాడుచుఁ బ్రేమశీఘ్రపా
 నరతులమై చఱితము, మనస్విని! చెక్కులఁ బ్రతభంగముల్
 విరచనసల్పుకొ' మృదుచు, వెండియు మండనసాక్షిభూతమున్
 సరనుడు దాల్చి నిల్చెను హసన్ముఖుడౌచు మెఱుంగుటద్దమున్.

దర్పణముఁ దాల్చి నిల్చిన ధవునిమోము
 నెడనెడఁ గనుంగొనుచు రచించుకొనియెఁ
 జెలియ నునుఁజెక్కులందు విశేషకమ్ము
 నెమ్మొగమ్ము సశైవలాబ్జమ్ము దొరయ.

ఉడురాజోపలఘట్టనానుభగమై వ్యోమమ్ముఁ జుంబించు మేల్
 పడకింటఁ లలితోపభోగకలనాపారీణుడై నందుఁ డా
 మడఁకిఁ గూడి యిటున్నవేళఁ, బిలిచెన్ మధ్యాహ్నభిక్షార్థియై
 గడపఁ మెట్టిన గౌతముండు 'మమ భిక్షాందేహి' యన్ వాక్కునన్.

అనుజన్మావసథం బటంచు మది నెయ్యం బూనునో, లోనికిన్
 జనునో, నెమ్మొగమెత్తి కన్గొనునొ నిస్సంగుండు శాక్యుని ని
 ల్చెను దద్దేహాళి నన్యగేహములఁబోలెఁ తెప్పపాటంత, పో
 యెను దారింబడి 'యస్తి నాస్తి'యను పల్కెందున్ వినన్ రామిచేన్.

అగురుగండమును లొద్దుగపూలపిండితో
 నలుగులు నూటును జెటువ యోర్తు
 నీహారవారి పన్నీరు సాఁబాల్లుగా
 నీరాటకై కల్పు నెలత యోర్తు

కమ్మకస్తురిని సాంకవగంధమును గూర్చి
 కలపమ్ము మేదించుఁ గలికి యోర్తు
 పచ్చకప్పురము జాపత్తిరిఁ జేర్చి త
 మ్మలపుఁజిల్కలు చుట్టు మెలఁత యోర్తు

పూవుపైత్తులు గ్రుచ్చుఁ బూఁబోడి యోర్తు
 భర్తృకార్యార్థ మటునిటుఁ బఱచు నోర్తు
 ఊడిగవుఁగాంత లిట్లు నియుక్తలగుట
 నెవరు విందురు బుద్ధయోగీంద్రుపిలుపు ?

చెంగుచెంగునఁ బర్యాయసేవకొఱకు
 నగరి కప్పడు చనుదెంచు నాతి యొక తె
 యీ చరిత్రమ్ము నిటు వెలయింపనున్న
 దైవవశమున ముని నివర్తనము గాంచి

‘గడితవుఁజెట్ట పుట్టెఁగదె, కార్యనిమగ్నతఁజేసి యింటిలో
 నుడిగవుఁజేడియల్ కనఁగనోపరు గావలయున్, మహానుభా
 వుఁడు చనుచున్నవాఁ డురక, పూజ్యనిగర్హణనింద స్వామిపైఁ
 బడునొ మఱేమొ యేఁ దెలిపివచ్చెదఁ గా’ కని నందుచెంతకున్

చని విన్నవింపఁగా, ని
 ల్వున సీరయి రాసుతుండు, పుల్కుపులుకునన్
 దనప్రాణకాంతమోమును
 గనుఁగొనుచున్ బలికె నిట్లు, కళవళపడుచున్.

అన్నయఁలే, మహామహిముండపై, జగమ్మునవార లెంతయున్
 మన్ననసల్పుచున్ గురుఁడు మాకన దైవమునాఁ జెలంగు లో
 కోన్నతుండపై, యిట్లు నిలయోపగతుండయి, భిక్షవేడి, య
 న్నన్న—, మఱేమనన్ - మగిడెనట్టె, చేలీ! కను, నాయభాగ్యతన్.

ఎంతప్రమాదము పుట్టెన్
 గాంతా! నన్ననుమతింపఁగదె, పూజ్యుఁ డతి
 క్రాంతుఁ డగుమున్న చని ప్రా
 క్తింతుఁ బాదముల వ్రాలి, తెచ్చెద మగుడన్.

అని సరసీజకల్పమగు నంజలిపట్టి యనుజ్ఞ వేడు కాం
 తుని గని, వెచ్చనూర్చి, నవతోయజచాదువిలోచనమ్ములన్
 దొనదొన బాష్పముల్ దొఱఁగఁ, దొయ్యలి 'నన్నెడఁబాసియేగదే
 యని మెయిలీవ తూలఁ, బ్రియునక్కున వ్రాలి సగడ్గదమ్ముగన్

‘నా మనోనాథ! నానిధానమ్మ! నాదు
 కంఠహారమ్మ! నా కనుంగవ వెలుంగ!
 గురుచరణసేవ గావింప నదుగునిన్ను
 నెట్లువారింతుఁ, గాక నిన్నెట్లు పనుతు?

అనుకొననట్టి యీ విరహ మక్కట! తారసిలెఁగదా! ప్రియా!
 మనసు వశమ్ముగాక పలుమాఱు ననర్థము శంకచేసెడున్,
 జని యటనే విలంబనము సల్పకుమా! యిట నున్నయట్ల నా
 యనుఁగ! విశేషకమ్ము తడియాటకమున్ జను దేరఁగావలెన్.

పలుకుబడి నింతలో నేగివచ్చి తేని
 విడని గోర్వెచ్చకొగిలివిందు, ముద్దు
 దొంతరలు, దొంతరలముద్దు—, లింతయేల
 కానిపించెద నా యనుగ్రహమహమ్ము.’

అని యనురాగలాలనము లారఁగఁ, గూరిమిమేరయైన చం
 దనఘనసారగంధకలనాకమనీయదృఢోపగూహబం
 ధన మెటులెల్లా విప్పియును, ద న్నెడవీడఁగలేక, వేణుని
 స్వనమధురోక్తి వేడు చెలువన్ బ్రియుఁ డల్లన బుజ్జగించుచున్.

‘వలవని జాలి పూని నను వారణసేయకు, బేలవై కనుం
గొలుకుల నీరునింప కదిగో! గురుదేవుఁ డతిక్రమించెడున్
జెలి! కనుచూపుమేర, ననుఁ జెచ్చెర నంపినఁ దత్సపర్యలన్
సలిపి భవత్పదాంబురుహసన్నిధికిఁ జనుదెంతు నింతలో.’

అనుచు నూరార్చి, పత్రసమంచితమగు
నాననమ్మును దడవి ముద్దాడి, రాజ
సాతిరంజితచిత్రాంబరాభితోడ
నందుఁ డున్నట్టులే పయనమ్ముగాఁగ.

నిక్కిన వీనులున్, జడత నెక్కిను చూపులు, విన్నఁబాటునన్
స్రక్కిన మోమునై పరక త్రుంచక నిల్చు కురంగియో యనన్
జక్కెరబొమ్మ యంతఁ జలనమ్ములు చూడ్కుల ధ్యానమగ్నయై
చెక్కిటఁ జేయిచేర్చి నిలిచెన్ బికుబిక్కిని, కాంతుఁ డేగఁగన్.

బుద్ధగతమైన పెనుభక్తి ముందు లాగ,
వెలఁదిపై రక్తి లాగె వెన్నెనుక కతని;
నూర్మికలమధ్య హంసనా నొప్పె నపు డ
నిశ్చయమ్మునఁ గదలక నిలవ కతఁడు.

ఎడయని ధర్మరాగ మెటులే నొక ముందడుగేయ, రెండుమూఁ
డడుగులు ప్రేమధర్మ మపు డాతని వెన్నకుఁద్రోయు, నీగతిన్
విడువక యొయ్యనొయ్యఁ బెనువెల్లువపై నెదురేగునట్టి య
య్యుడుపమువోలె నేగె నెటులో యడుగడ్డున వెన్నత్రొక్కుచున్.

ఇటు లొకకొంత యేగి, తుద కేమగునో గురుఁడన్న భీతి యొ
క్కటఁ, దడియాటునో మకరికాలత యన్న భయం బొకంట ను
త్కటమయి పైకొనంగ వెనఁగాల్కొలదిన్ జనఁజొచ్చెఁ దా హుటా
హుటిఁ బెదపెద్ద యంగలిడి యూర్పులు తోరములై చెలంగఁగన్.

ఇది

ద్వితీయః పర్వము

హితము నహితమ్ము, నుచితానుచితములనెడి
హద్దుల నతిక్రమించి, ఫలానుమేయ
ములగు నార్యశుభారంభములకు స్వస్తి
యగుత, విశ్వమ్మునకు శ్రేయమగునుగాత !

ప రి వ్రా జ న ము

గౌతమమునీశ్వరుండు నివాతదీప
కళికపోలిక నిశ్చలకాంతిరాశి
యై వెలుంగుచు మేరుమహాద్రి నడచు
పొలుపు దోషుగ నరుదెంచె పురమువీధి.

ఆడుచుఁ బాడుచుఁ బురమహాపణభాగ్యవినోదవైఖరుల్
వేడుకఁ జూచుచుఁ బురికిఁ బెట్టనిసొమ్ములువోలే వాహనా
రూఢత నొప్పు రాచకొమరుల్ దవుదవ్వలఁ జూచి ముగ్ధులై
'వాఁడె గురుండు రం'డని యవారిగ నొండొరు మూదలించుచుఁ.

కడువడి వాహనములు డిగి
నడుములు బిగియించి వినయనమ్రులగుచు మ్రొ
క్కిడి రెల్లరు సాగిలఁబడి
పడుచుఁదనము రాచదనము ప్రక్కల కొడుగఁ.

మునియును గేలు సాచి, 'భవమోచనమ'స్తని వారికెల్ల దీ
వనలిడి, ముందు సాగి నడవఁ గమకించెడునంతలోన, నా
పణముల నమ్మవారుఁ గొనువారుఁ దటాలునఁ జూచి సంభ్రమం
బున నెటులున్నవా రటుల మూఁగిరి తత్కరుణాబ్ధి చెంగటఁ.

అఱిముఱి నొండొరుఁ గడచి యంఘ్రులపైఁ బడి లేచువారు కొం
దఱు, నెఱచూడ్కు లందక పెనంగుచు బాహుల నొత్తువారు కొం
దఱు, కనుఁగొన్నమాత్ర నయనమ్ముల బాష్పము లుప్పతిల్ల నాం
తరపరిపూర్ణభక్తిసుఖతాక్షణసిద్ధులు కొంద తాజనుల్.

క్రందడరక్ గతానుగతికమ్ముగ మూఁగుజనమ్ము నశ్రువుల్
చిందెడిచూపులన్ నెనరుచిల్కెడి పల్కుల నాదరించి, మా
సీందుడు నద్దెసల్ కలయ నీక్షణపంక్తులు సాచునంతలో
సుందరిప్రాణనాథుఁ డొకచోఁ గననయ్యె ససంభ్రమాత్ముడై .

విడివడి వ్రేలు పెన్నెలులు వీధికిఁ బూల నివాళి యెత్త, నొ
ప్పెడు వదనమ్మునన్ బొడము స్వేదకణమ్ములఁ దోఁగి చండభా
నుడు బహువర్ణతక్ బహుమనోహరరూపములన్ నటించ, నం
దుడు గురుఁడున్న యయ్యెడకుఁ దొందరగాఁ జనుదెంచి ముందటన్.

దిక్కులకెల్లఁ జాలి, మఱి దివ్యులకైనను దేటిచూడఁగా
వెక్కిసమైన తేజమున వెల్గుచుఁ బుట్టువులేని దారికిన్
డెక్కిమునోలె నున్న గురునిం గని, పుల్కలుదేటి, సుందరిన్
దక్క సమస్తమున్ మఱచె నందుడు బాహిరవస్తుజాలమున్.

తేటి, 'యకట! తడసితిన్ గదే' యనుకొని,
మునివరుని సమీపమునకు నేగఁ
దొడరి, సందులేమి దోబూచులాడు నా
సరణి జనములోనఁ దిరుగుచుండె.

స్థిరమతి దక్కి పెక్ గజిబిజి గొనియున్న సృపాత్మజున్ మునీ
శ్వరుఁ డవుడే కనుంగొనె, నపారమహాజనతాప్రవాహసం
తరణకృతప్రయత్నఁడయి దాఁటి వివిక్తపథమ్ము చేరె నొం
టరియయి తమ్ముఁగుట్ట కచటన్ దగుదర్శన మిచ్చుకొర్కిమై.

ఆ యవకాశలబ్ధికి ధరాధిపనూనుడు సంతసించి, భ
ద్రాయితమూర్తి గౌతముని దాపునకుం జని, వక్షమందుఁ గే
ల్లోయి ఘటించి, కొంతున నధోముఖుడై, యపరిస్ఫుటాక్షరం
బై యెలుఁ గింత తొట్రువడ నా గురువద్యనితోడ నిట్లనున్.

“హారపా, టపరాధము, దే
వర వాకిటి కరుగుదేరఁ బ్రాసాదతలాం
తరవర్తి నౌట నెఱుంగన్
గరుణామయ! నన్ను సైఁడుగాఁడగు నిందుక.

మరలి చనుదెంచి యర్థిమై మఱుద లొసఁగు
భిక్ష గ్రహియింపవే! నిను వేడుకొందుఁ,
బాదమూలమ్ము చేరి పెంపేదియున్న
ఛాయ చూడుము, సరి రెండుజాము లయ్యె.”

అని వినయమధురముగఁ బ
ల్కిన గౌతమబుద్ధుఁ డతనిఁ గ్రీఁగంటఁ గనుం
గొని, నాఁటి కింక భిక్షా
శన మొల్లమిఁ దెల్పె హస్తసంజ్ఞామాత్రక.

తెలిపినఁ జిన్నబుచ్చుకొని ‘దేవర చిత్తము, పోయివచ్చెదక
సెల’ వని ప్రేయసీముఖవిశేషకదర్శనధర్మలోపసం
చలితమనస్కుడై వెనుకచక్కికి మైమయి జాఱుచుండఁగా
నిలు నిలు మన్న చూపొకటి నెక్కినఁజేసి ముసింద్రుఁ డంతటక

పూజయు శ్రద్ధయుఁ వెలయఁ బుణ్యసతీజన మన్నదానపుక
వ్యాజమునక మహాసుకృత మాదట దాచెడి పెట్టెనాఁ బరి
వ్రాజకదీక్షకుఁ దొలిశుభంబన నొప్పెడి చేతి భైక్షపుం
భాజన మానరేంద్రసుతు పాణితలమ్మునఁ బెట్టి మానియై

సాగినడచుచుండ జననాథనందనుం
డట్టై చూచి, గురుని యాశయమ్ము
పోల్చలేక రెండుమూఁ డడుగులమేర
వెంటనేగి మరల వెనుక దిరిగి,

సదనము మొగమై, మఱి య
య్యది రెండవ తప్పగుగదా యనుకొని, బె
ట్టిదముగఁ గటకటఁబడి, యా
సదయుని వెనువెంట మరలసాగి నడచుచుక,

తనకోస మెదురు తెన్నులు
గను నెచ్చెలి బిక్కమొగము కలఁగించుచు నె
మ్మనమునఁ బాఱఁగ, కానీ
యనుకొని వెనుకంజవైచి, యదికాదనుచుక,

మునివద్య నిలిపి, 'ప్రభూ! యిదియే'మని
నొక్కి ప్రశ్నింపఁగా నోరు రాక
అవిధేయతాశంక ననుసరింపంగ ముం
దడుగువెంబడి వెన్నయడుగు రాక
పత్రలాంఛితమైన ప్రణయిని చెక్కుట
ద్దమ్ముల నిల్చు చిత్తమ్ము రాక
ఎండలో రేయెండ లీనెడి తనసాధ
గోవురమ్ముల నిల్చు చూపు రాక

అంతరింద్రియబహిరింద్రియముల కించు
కయును నానుకూల్యములేని గతియెకాఁగ,
ఎటకొ తనపోక, మరల నెప్పటికొ రాక
యరయనేరక యవశుఁడై యరుగుచుండె.

సృపసుతు నవ్యవస్థత నెఱింగియు వాని ననుగ్రహించు న
త్కృప మది నిండి, వేఱుతలఁ పించుక లేని మహానుభావుఁ డా
తపసి మనోబలమ్మునను ధర్మబలమ్మునఁ గట్టితెచ్చి, తా
నపగతపుష్పసాయకవిహారవిహారముఁ జేర్చె నాతనిక.

చేరఁజేరి, యచట శిరము దువ్వుచుఁ జిలు
చెమట పోవఁదుడిచి, చెక్కు నిమిరి,
యక్కు గదియఁజేర్చి, మిక్కుటమగు జాలి
కతన నిట్లు పలికె గౌతముండు.

‘ఉడుగని నడకల నెండఁ
గడు బడలితివన్న ! యెండక న్నెఱుంగవు, నిఁ
విడలేక కరుణపెంపునఁ
దొడితెచ్చితి నిటకు నింతదూరము తండ్రీ?

ఆయెఁబో, దానికేమి మేలాయెఁగాక
భద్రమగుఁగాక నీకు, నీ వాసనాప
రంపరలు మాసి విషయోపరాగరహిత
దివ్యవిజ్ఞానకళిక సిద్ధియఁగాక.’

అని కడు నాదర మ్మొసఁగ నాడి, వచోనిధి యోగిపుంగవుం
డనియెను వెండియుఁ, ‘వినఁగదయ్య, కుమారక ! యర్థవంతమై
యెనయు విశేషముఁ వినుతు, నీ పడినట్టి పరిశ్రమమ్ము దా
నన ఫలవంతమై తుద కనంతసుఖమ్ము లొసంగఁజాలెడిఁ.

పగగొను త్రాఁచుఁబామువలెఁ బ్రాణి జనించినదాది వెంబడిన్
దగిలి చరించు మృత్యువు, విధాతయు దాని వశంబె యన్నచో
మిగిలిన భూతజాలము ప్రమేయము చెప్పఁగనేల, నిత్యమై
నెగఁజడి దొండు లేదు, కననేరదు లోకము కన్ను లుండియుఁ.

తల్లి యెడిలోని బిడ్డను దస్కరించు
బిగువుఁగాఁగిలి తెగఁద్రెంచి ప్రియులఁ బావు
నకట ! మృత్యువు నిర్దయురాలు, దాని
లీలకుం బ్రతికారముల్ లేవు జగతి.

నేడు గాకున్న రేపుగానీ, మతోక్క
నాడుగానీ, వియోగ మున్నదియె సుమ్ము
జంతుకోటికి మృత్యువశమ్ముకతన;
నాడు విలపించి లాభ ముండదు కుమార !

జరయు దుజయను ఘోరరాక్షసులు మృత్యు
దేవతానేత్రసంజ్ఞ వర్తిల్లు సఖులు,
ప్రాణహరణమునెడఁ జేయవలయునట్టి
కార్యమును ముందె చేయు ప్రగల్భురాండ్రు.

మరువముమొల్కు, పుష్పసుకుమారము, నాతను వంచు భ్రాంతులై
మురియుదు రింతెకాని గుణముగ గననేరదు, చెప్పినగ్రహిం
పరు, గడియల్ దినమ్ములును మాసములుగ్ బుతువుల్ గ్రసించుచుగ్
జర పయికున్నవేళ నెఱచక్కఁదనమ్ములు వట్టిపోయెడిగ్.

అవుడు తనదేహమే తన కగును రోత
ముద్దులాడియె తనపాలి భూతమగును
నేటి ప్రణయప్రబంధముల్ నాఁటిదనగ్
నిలిచియుండవు, పరువము నీటిబుడగ.

కావున దుఃఖహేతువగు కాలము పైకొనిరాకమున్నె సా
ఖ్యావహయోగధారణకు యత్నమొనర్పగ నుత్సహించి మే
ల్కొవలె, గాక, మన్తధవిలోలమనస్కత నింద్రియార్థసం
సేవ లొనర్పజెల్ల దది చేటునకుగ్ మొదలింటి హేతువౌ.

ఎఱుంగవుగానఁ బూవిలుతు నేడ్వెఱకుగ్ వశమై విలాసత
త్పరత జగమ్మునే మఱచి వర్తిలుచుంటివి పాప మీపు, నేఁ
డెఱిగితిగానఁ గగ్దెఱచి యింతటనైనను సామ్యబుద్ధివై
తిరిగి ప్రియావిమోహజలధిగ్ దరియింపుము దారిచూపెదగ్.'

అని యుపచారదత్తుడును సాత్త్వసముండునునైన శిష్యునొక్కనిఁ బిలిపించి యంతఁ ద్రిజగత్పరిపూజ్యుఁడు గౌతముం డనెన్,
'దనయ ! కుమారనందునకు ధర్మపథమ్మున దీక్ష యిమ్ము పా'మ్మనుడు, నతండు వల్లెయని యాతనిఁ దోడ్కొనిపోయెఁ గ్రన్ననన్.

పోయి, వలయు యత్నములు సేయుచుండ, నా
వన్నెఁకాఁడు భూమిపాలతనుజుఁ
డొల్లఁబోయి, మోము వెల్లనై గజగజ
లాడి, యిట్టులనియె నతనితోడ.

'నిలుమన్నా ! భిక్షూత్తమ !
పలదన్నా ! నాకు దీక్ష వలదు, నినుక గా
ఘలపైఁ బడి వేడెద, స
న్నిలుసేర్చుము, నీకుఁ బున్నెమెంతో యుండున్.

ప్రాణసమానమైన ప్రియురాలిని బాసి, క్షణమ్ము స్వర్గమం
దేనియు నిల్వలేని నను నీగతిఁ జేయఁగఁ బాడియానె ? లో
నానయు భీతియుక గదిరి, నాలుక కుంటిన, నన్నతోడ నే
నాననఁ గాదనంగ వెనుకాడితి, సత్యము నీకుఁ దెల్పితిన్.

వరమడిగి నాశరీరము
తరుణీమణి పుచ్చుకొనియెఁ దన సొత్తుగ, నే
దురితముపాలై పోవనె
పరధనమును నిచ్చువెంట వాడితినేనిన్ ?

అన, మునిశిష్యుఁ డంతట, ననాదరసూచకమందహాసమం
డనవికసత్కపోలుఁడయి, డగ్గటి, నందుని కేల్ గ్రహించి యి
ట్లనె, 'గడుబేలవై యెఱుంగవైతి కుమారక ! సుప్రసన్నతా
ఖని గురునానతిన్ నడవఁగావలదే మన కెంతవారికి ?

ఎంతటి భాగ్యశాలివొకడే! మహనీయుడూ, లోకపూజ్యుడూ
 నంతటివాని సోదరుడ వౌటయు, ధర్మమునందుఁ గూడ నీ
 పంతును బంచుకోవలసివచ్చుటయుం దలపోసిచూడుమా!
 పంతుముదారిఁబోవక శివమ్మగు ధర్మపథమ్ము త్రొక్కుమా!'

అంచు సరగునఁ గావికట్టించు టాది
 ధర్మదీక్షాప్రవేశతంత్రమ్ములెల్ల
 నడపి నవమన్మథాకారు నందసుతుని
 క్షణములో భిక్షుమాత్రుగా నల్పుచుండ.

సుడివెట్టి లోఁగొను నడిసంద్రపుఁ దుపాను
 గడవనీఁదెడి యీతగానివోలెఁ
 గలయ నద్దెసఁ బన్ను వలఁ జిక్కి బయటికి
 నుఱికిపాటఁ దలంచు నుడుతవోలె
 అసమయాగతులైన యమకింకరులబారిఁ
 బడక దాఁగఁగఁజూచు ప్రాణమువలె
 భయదవృత్తాంతదుస్స్వప్నంబునుండి మే
 ల్కొనలేక కలఁగెడి మనసువోలె

భిక్షుమండలిచేఁ జిక్కి, పెనఁగులాడి,
 వేడుకొని, బిట్టుగా విలపించి, కసరి,
 విసివి, చేష్టలుదక్కి, సొమ్మసిలి వ్రాలి
 నుందరీప్రాణధనము భిక్షులకు దక్కె.

ఇది

తృతీయ సర్గ ము

అంకమునఁ బుట్టురత్నము నవధరించి
మరియు బంగారమును వేటుపఱచి, పుటము
వెట్టి, తన్మణి సానపైఁబెట్టి, యట్లు
లొరయుచుంటి వేఘాప చేయుదువొకాని!

ని రీ క్ష ణ ము

ఆగతి నందసుందరు మహాముని లోఁగొనిపోకయున్ మొదల్
గాఁ గడచన్న కార్యము లొకండు నెఱుంగని బాల, నాఁకు ప్ర
త్యాగమనప్రతీక్ష నట హర్ష్యగవాక్షగతాననాబ్జయై
సోగలు తీగలై మలయుచూపులు చూచుచు నిల్చె దిక్కులన్.

ఈదారిఁ జూచు, బదపడి
యాదారిఁ జూచు, గలయ నంతటఁ జూచున్,
'గా' దను, 'నగునా' యను, 'గా
నీ! దండింపకయె విడుతునే యితని' ననున్.

తన వెనుక వచ్చి నిల్చెనొ
యనుకొని వెనుదిరిగి చూచు నానమెయిన్, జ
య్యన మఱి వీధులదెసఁ గనుఁ
గొను, దాఁ దన నీడ చూచుకొని యుల్కిపడున్.

తడవుగ నిట్లు నిల్చి, ప్రియుదర్శనభాగ్యము లేమిఁజేసి మ
ల్లడిగొని దందడించెడి తలంపులు సత్తువ డిందుసేయ, నా
పడఁతుక నిల్వలేక నునుఁబాన్పున వ్రాల్చెఁ దపించుమేను; క్రూ
రుడుగద మారు, డాతనికై గ్రోధుడు తోడట, యేమి సెప్పునున్!

కాంతుండు మేలేర్చి కబీభరమ్మనఁ
జెఱివిన క్రొన్ననల్ చెదిరిరాల
ముప్పేట రతనాలు పోహళించిన కంఠ
హారాలు చిక్కులువాటి పెనఁగ

దారమ్మ తెగిన ముత్యాలకోవయ్యబోలె
బొటబొట కన్నీటిబొట్టు లురుల
నావిదేలుచు స్వీన్నమా మోము పరితప్త
హృదయస్వభావమ్ము నెఱుంగజేయఁ

దళుకు మొగమలు సమ్మాలిగలు పదమ్ము
లందు నిల్వక జాతి వేలాడుచుండ
నొడలు తెలిసియుఁ దెలియని యునికి దోష
నడ్డముగ వ్రాలె బాల పర్యంకజోల.

‘హా’ యనె బాలామణి, ‘య
క్కా’ యనె రాచిల్లకొదమ, కలతపడి యెదిగ్గ
జేయఁగఁ జేయాడక ‘యే
మే?’ యనె జెలికత్తె యొకతె యింకొక చెలితోన్.

సింగారమ్ముల నెల వా
బంగారపుబొమ్మ యిట్టిపాటు పడఁగ, స
ర్వాంగీణమ్ముగ నగరున
మాంగల్యము వాసి, మసకమసకలు గ్రమ్మెన్.

కళలకు నెల్లఁ బాసి కొడిగట్టిన దీపమువోలె నున్న యా
నిలయమునందు నిల్చుటకు నెమ్మది గొల్పక తత్తటమ్మునన్
జెలియ యొకర్లు, ‘రాకొమరు నిక్కువ మారసివత్తు’ నంచుఁ దొ
ట్రలు పద మూఁది నిల్పికొని డిగ్గెను సాధము మెట్లవెంబడిన్.

ఆరవళి చెవులఁబడి, వి
ప్పారిన నెమ్మోముతోఁ జివాలున లేచెన్
నారీమణి, ‘వచ్చెనుబో,
నా రా’ జనుకొని ప్రియమ్ము నవలెత్తంగన్.

‘ఎదురేగి బిగ్గఁగొంటఁ
గదియించెద, నింత తడయఁగా నగునే? యం
చదలించెద, దత్సాన్వితన
మృదూక్తులాలించి యెదకుఁ దృప్తి ఘటెఱున్.’

అనుచు వేడ్కలు భావించుకొనుచుఁ గదలి,
యొక్కకంటను జిఱునగ వొకటఁ దెచ్చి
కోలుకోపమ్ము తుంపురుల్ గురియుచుండ,
నడుగుకంటె నెడంద ముందడుగువేయ

చని, సోపానతలము దెస
గనుఁగొని, నిట్టూర్పు విడిచి గ్రక్కున మరలె
అనిలవశమ్మునఁ జని, గ
ట్టును డీకొని తిరిగి సుడివడు పడవరీతిఁ.

తూలుచు సోలుచు మరలి, తొయ్యలి సెజ్జఁ బరుండి, మీలితో
స్థిలితనేత్రయై, మనసునిల్కడలే కుపవిప్తయై, తమి
బేలతనమ్ముఁ గిన్నయును వెక్కనమై, చిగురాకువంటి కెం
గేల మొగమ్ము గప్పికొని కీడ్వడి యెడ్వఁదొడంగ వెక్కుచున్.

మనసులో మనసు గలిపి, మాటలోన
మాటయును గల్పి, యొరిమయు మమత నెఱపు
జీవితేశ్వరుఁ డిట్లు వంచించె నన్నుఁ;
గలరె నాకంటె మందభాగ్యులు జగాన?

‘సేనయనమ్ములాన, గురునిగ్ గని మ్రొక్కిడి యింతలో ననా
శ్యానవిశేషకమ్ము భవదాననలక్ష్మి భజింపవత్తుఁ గా
దా, నను నమ్ము’ మంచు శపథమ్ములు పల్కిన ధర్మవృత్తికి
హానియొనర్పలేక సరియంటిని దత్ఫల మిట్టు లయ్యెఁబో.

అదిప్రాణం బిది దేహం,
బది దేహం బిదియె ప్రాణ మనుకొంటిని, మా
పదిలంపుఁ బ్రేమభంగికిఁ
గొదవలు వాటిల్లు పెట్టిఁగొన నైతినిగా.

సాధుతాసుందరమ్మగు నాథు వర్త
నమ్ము కపటమ్ముగా నేను నమ్మఁజాల,
నాత్మకుఁ నీడయైన ప్రేయసిని మఱచి
యొండుచో నిల్చుటన్ నమ్మకుండఁజాల.

మచ్చలేని చందమామసోయగమును
ధిక్కరించు మోముతీరు గాంచి,
మరులుగొల్పి చెట్టమాయలు పచరించి,
యెవతె యాచిగొనెనొ యిల్లుసేర్చి !

ఆరసభావ మానెనరు లామురిపమ్ములు నట్టినుద్దు లా
తేరిన పొంకముల్ కళలుతేరిన కూర్మలు కుస్తరింపు లా
గారము లెల్లఁబోయి, పెఱకాంతకుఁ జిక్కుటయైనచో, నమ
స్కార మొనర్పఁజెల్లెడినిగాక, మతేమనఁ జంచలాత్మనిక !

అవికలమ్మును నద్వితీయమ్మునైన
ప్రణయపరతత్వవిదుఁడు నాప్రాణవిభుఁడు
వాని చిత్త మ్మెఱింగియు, లేని పాప
శంకఁ దడవితి నెంత దోసమ్ము కలిగె.

కిగలయకోమలున్ మొరటు కీర్ణడప్రేటుల నొవ్వఁజేసితిక,
వినుపు జనించునట్లు తమివేళఁ బరాజ్ఞునినైతి, నిట్టి వే
దొనఁగుల నెన్నిచేసితిని ! తోడనె తత్ఫల మిట్లు పండి ప్రా
ణసఖు వియోగరూపమున న న్నెరియించెడు నేమి సేయుదున్.

జంకెన చూపులు నూరక
మంకుతనమ్ములును దురభిమానపు బిగియున్
వంకరసేతలుఁ, బలుకన్
సుంకము వేడుటలు నెన్నిచోద్యము లకటా!

పంతముఁ బూననంచుఁ బవపద్మములం బడి వేడికొందు నా
కాంతుని నామనోనయనకాంతుని సంగజసార్యభాము సా
మంతుని దోడితేఁగదరె! మాడలు మాన్యము లిచ్చి మిమ్ము మె
ప్పింతును, వేయునేల మఱపింతును మీ పరిచారికాత్వమున్.

నాచెలికాని, నాగురుని, నాకనుడమ్ముల మోమునీడలన్
జూచెడివాని, నామనసు సొంపు నెఱింగినవానిఁ నాకుఁ జే
సాచెడివాని, నాదు కనుసన్న మెలంగెడివాని, నాప్రభున్,
నా చిగురాకు బాఁతుదొర, నా సకలమ్మును దెచ్చియాయరే!

అనుచు వంతఁబొరలు సంగన నూరార్చ
వెరవుదోఁప కంతిపురిలతాంగు
లోకరిమొగము లొక్క దురక కన్గొనువేళ
బాడనరయఁ జనిన చేడ వచ్చె.

వచ్చినదానిఁ గన్గొని ప్రభాతవివర్ణవిభూషమాన్యయా
నచ్చపలాఠీ, యాసయు భయమ్మును శంకయుఁ దోఁప, 'నెచ్చెలీ!
వచ్చుచునున్నవాఁడె? తెలుపన్ గదవే, ప్రియుఁ డింతసేపు దా
నెచ్చటనున్నవాఁడె, నిను నేమనె, నేటికి దామసించెనే?'

అని పలుభంగుల నడిగిన
దనకున్ బ్రతిచెప్పుకున్న దాని మొగమ్మున్
వనితామణి తప్పక క
న్గొని, యాస కృశించి, కినుక గూరిన వగతోన్.

‘అశ్రుసిక్తమ్ములైన నేత్రాంచలములె
చెప్పుచున్నవి వాని దుశ్చేష్టితమును,
అయిన నోట వచింపు మేమనియె నతఁడు,
రాను పొమ్మనెనో, కానరాఁడో చెలియ!’

అనుటయు నా యంగన యి
ట్లనె, ‘గడఁగియు జాడ తెలియనైతిని దల్లి!
జనములు తలకొక విధమున
వినిచిరి, యొక్కరును దత్ప్రవృత్తి యెఱుఁగమిన్.

జనము క్రందుగనున్న సమయంబునన్ జట్టు
తిరుగుచుండె నటంచుఁ దెల్పె నొకఁడు

అన్నతో నేకాంతమాడుచు నుండె నా
వీధిమూల నటంచు వినిచె నొకఁడు

అచటనే గౌతముం డందిచ్చుపాత్రమ్ము
చేతఁ గైకొనె నంచుఁ జెప్పె నొకఁడు

ఆపాత్ర దాల్చియే యతిపుంగవు పిఱుండ
నంతంత నేగె నం చనియె నొకఁడు

వార లిద్దరు బౌద్ధవిహారమునకుఁ
బోవు మార్గమ్మునకొ గూడి పోవుచుండఁ
గాంచితి నటంచు నొకఁ డెఱిగించెఁగాని
నిక్క మెఱిగి వచించు మానిసియె లేడు.’

అనుచుకొ గద్దవకంఠియై వినినవృత్తాంతమ్ము విన్పింప, లో
చనపద్యమ్ములు విచ్చి హస్తయుగ మాస్ఫాలించి నిట్టూర్చి, ని
ల్పెను గాంతామణి పాలరాప్రతిమవోలెక జేష్టలందక్కి, యం
తన ‘హా’ యంచు శరాహతాండజమునాఁ దన్వంగి వ్రాలెక భువిక.

అంత వయస్యలెల్లరుఁ గటా! యెటువంటి యవస్థ వచ్చె, యా
కాంతుని బిల్వరే' యనుచు 'శాతమదేవుని చెంత కేగి వృ
త్తాంతము దెల్పరే' యనుచు 'నయ్యయ్యె, ప్రాణము నిల్చువూర్ధమున్
గాంతమురారె' యంచును నొక శ్లోకరీతిగ నాడుచుండఁగన్.

ముదుసలిపడంతి యొక్కతె
పదిలముగాఁ జెంతఁజేరి, ప్రాణము మరలన్
గుదుటంబడు నుపచారము
లదియును నిదియును బొనర్ప నయ్యంగనయున్

క్రమముగ దేహమున్ దెలిసి, శాతమదేవునితోడనే విహా
రము దరియంగనేగెఁ దన ప్రాణవిభుం డనుమాటకున్, బ్రియా
విముఖత సర్వమున్ విడచి భిక్షుకులమ్మును జేరె నన్న య
ర్థము సరిపోల్చి చూచికొని, దాని నిరాకృతిగాఁ దలంచుచున్.

'బౌరా! యభినయవిద్యా
పారంగత! వంచకాతివంచక! రసభా
వారంభప్రతికూలవి
చారా! సాహర్దధర్మసమయవిదూరా!

అడవుల కేగి భిక్షుల విహారములన్ భజించి; కావిక
చ్చడములు గట్టు నీరసపు శాంతమె నీకు నిసర్గమైనచోఁ
గడునయగారముల్, వలపుఁగమ్మఁదనమ్ములు, ప్రాణమిచ్చు ప్రే
ముడులు నటింపనేల? నను మోసముచేయఁగనేల ధూర్జుడా!

అమృతపరిపూర్ణమైన పాత్రమునయందుఁ
జేతులారఁగ విసము పోసితి వయారె!
అనుభవింపఁగ మనసు లేదయ్యె నేని
పాత్రమును దొల్లఁ బూరగింపంగ నేల?

నీదు నెమ్మొము గాంచెడి యదృష్టము గోలు
 పోలేక కన్గవ మూయ వెఱచి
 కనుఁబాటు తాఁతునో యనుభీతిఁ దడవు చూ
 డఁగనీక చూపులు తిగిచిపట్టి
 జూనిఁగిపోవునో యేమొ యను చింతఁ గనుతెప్ప
 పాటుకాలము కేలువదల వెఱచి
 కనుగొందునో హస్తకిసలయ మృదుశంక
 బిగువుఁగై దండ కూర్పఁగఁ దలంకి

తీవ్రమైనట్టి ఖడ్గధారావ్రతమ్ము
 సేయుచుంటిని నిన్ను భజించుకొఱకుఁ
 జిత్ర మెఱుంగక నన్ను వంచించితొర!
 పున్నె మార్జింతువో! మోక్షమును గడింతో!

కూరిమి తోఁబుట్టుగుల విస్మరించి యా
 నెయ్యమ్ము సీమీఁద నిల్పుకొంటి
 అరమరలేని వయస్యలఁ బెడఁబాసి
 చెలిమికేల్ సీమాపుఁజేర్చికొంటి
 జనసీజనకసేవ చాలించి నీదు పా
 దమ్ములే దిక్కని నమ్ముకొంటి
 ఇలువేలుపులపూజ కెడసి సీపరిచర్య
 చాలు నాకని సంతసమ్ముపడితి

అన్నిభావముల్ తృప్తిఁగయాగ్నియందె
 యాహుతులు వేల్చి సేశూన్యనైతి—నింక
 సేమిగతిఁ బోదు—నెవ్వరి సేమి యందు—
 దెలివిమాలిన నన్నె నిందించుకొందు.'

అని విభుని బడరి, పదరుటఁ
 గినుకభరమ్మును నొకింత కీడ్వడి, మఱి యా
 పని ప్రియుఁడు తనకుఁ దా దొరఁ
 కొనునా, యనుశంక యలముకొని చిత్తమునన్ .

అతనుండె సర్వదైవతకులాధిపుండంచు
 సన్నజాజల పూజ సల్పుచుండు
 వలరాజె నిత్యయావనసంపద నొసంగు
 వరదుఁ డం చంజలి పట్టుచుండు
 నంగజుండే యువాభ్యర్చనీయుండైన
 గురువని పాదముల్ కొలుచుచుండుఁ
 గంతుండే శృంగారకళల పెన్నిధి యంచుఁ
 బరవశుండై పాటపాడుచుండు

నట్టి మన్మథసేవకుం, డట్టి మన్మ
 థాతిమన్మథుఁ డింతలో యతిజనోప
 భోగ్యవైరాగ్యపద్ధతిఁ బూనెఁ దనకుఁ
 దానె యనుకొంట నమ్మఁగారాని దకట !

భావించిచూడ నింతకుఁ
 బావనుఁ డా గురుండె మొదలు, బలవంతముగా
 నో, వేటువిధముగానో
 నావల్లభు డక్కఁగొనియె నన్నిటచేసెన్ .

అని నిశ్చయించి, గురు నే
 మనుటకునున్ నోరురాక, యల్లంతన మె
 త్తని కినుకతోడ గౌరవ
 మెనసెడి వాక్యముల నతని నిట్లని యెంచెన్ ,

చల్లనిచూపు. తీయనివచస్సు, దయామృతసారవాహినుల్
వెల్లువలైన చిత్తము భువిన్ ద్వదధీనము లొండుచోటులన్
జెల్ల వటంచు గాథల వచింతురు, చెల్లెలివంటి నాయెడన్
బొల్లయిపోయె నేమయ! ప్రభూ! భవదార్తజనాపనక్రియల్.

నాయెడ నించుక పొరపా

తే యున్నదియనుము, దాని కింతటిశిక్షన్

జేయుట నాచును? మరణం

జే యుచితముకాద, భర్తృవిరహముకంటెన్.

దోసమొనర్చుచుండుటయు దోసిలి యొగ్గుట మాకుఁ జెల్లు, నా
దోసము లెల్ల సై చి తటితో దయ సూపుట మీకుఁ జెల్లు, నా
హా! సకలాగమార్గనిపుణా! పరిపూర్ణదయాపయోధి! నా
దోసము పెద్దచేసి తలద్రుంచితి వేమయ! బోధపుష్కలా!

శోకరూపిణియైన యశోధరాంబ

కీతటిన్ దోడికోడల నైతి నిజము;

శాక్యకులమును మెట్టిన సతులకెల్ల

భర్తృవిరహమె నోముల ఫలమ? దేవ!

‘గాతమగోత్రజుల్ పరమకాచుణికుల్, సుకృతాత్ము లయ్యెడన్
మాతృవియోగచింత యను మాట యెఱుంగక యుండెదమ్మ, త
ల్లీ! తలరన్ బనేమి’ యని, లేని వికాసము దోష, నన్ను మీ
చేతులఁ జెట్టునప్పుడు నచించెను మాజనయిత్రి గాతమా!

తమ్ముడు పాదపద్మముల దాపునకున్ జనుదెంచి మ్రొక్కఁ, బ్రే
మమ్మున నాయురభ్యుదయమంగళముల్ విలసిల్లున ట్లమో
ఘమ్మగు దీవనల్ సలుపఁగా దొరఁకొందురుగాని, సర్వమున్
వమ్మొనరించు సన్మననపద్ధతి నేర్చుదురా భవాద్యశుల్!

కాలము చెల్లి, పశ్చిమముఖమునఁ బ్రాయపుఁబ్రోద్దొకింతలో
 వ్రాలఁగ నున్న పెద్దలు, భవత్ప్రతిపాదితధర్మమార్గచిం
 తాలసితాత్మలై, తెలిసి, దారసుతాదుల నుజ్జగించినక
 జోలు; నిద్రెట్టు లొప్పితివి? మొగ్గను ద్రుంచుట, పిందె కోయుటల్.

‘సత్రైముతో నహింసవలె శాశ్వతికమ్మగు భర్తృయోగసం
 పత్తికి భాజనంబవయి, వర్ధిలు మమ్మరొ’ యంటికాదె, యా
 ర్యోత్తమ! మా వివాహపు ముహూర్తమునక బ్రణమిల్ల, నేల మా
 పొత్తెడనేయుటల్, భవదమోఘవచస్కుత కేల లోపముల్?

పిట్టలుగా మృగములుగాఁ
 బుట్టుండని శాపమిచ్చి పోఁగూడదొ, మే
 మట్టే జంటం బాయక
 చెట్టుల గుట్టలను బట్టి జీవించుముగా.

వలలోఁ జిక్కిన జక్కవ
 పులుఁగుంబలె డిందువడి కవూకువు మనుచుక
 విలపించు నామనోహరు
 నెలుఁగుల్ చెవి సోఱుచున్న విచటికి నాకుక.

పశుపక్ష్యాదుల కష్టపు
 దశ చూడఁగలేని సీపు, తమ్ముని యేడ్పుల్
 విశదముగా వినఁగలుట
 వశిపుంగవ! నా యభాగ్యవశమునఁగాదే!

అని కడవెళ్ళని దుఃఖ
 మ్మునఁ బొరలెడి దేవిఁ గాంచి ముదుసలి చెలి యో
 ర్తనునయము నయముగల మె
 త్తనిపలుకులఁ బెక్కుగతులఁ దాలిమి గఱపుక.

‘పరమస్పృదువయ్య; జీవితేశ్వరునికంటె
ధీరమానస నూ చిన్నదేవి యనుచుఁ
జెప్పికొని మెచ్చుగా సంతసెంటు మేము;
ఇంతమాత్రక బేలవై తేమి తల్లి!

దినదిన మెంతమంది గురుదేవుని దర్శన మాచరింపఁగాఁ
జనరు? సపర్య సల్పి నిజసద్గమము చేరరు? పెద్దకాలమై
కనినకతాన నీవిభుడు గౌతమదేవునితోడ నేమి మం
తనమున నున్నవాఁడో, తనువాఁ జనుదెంచెడి నింత నంతటక.

కన్నుసన్నల మెలఁగెడి కాంతుగుఱిచి
యీ యధీరవిచారము లింపు గావు;
విభుడు గ్రమ్మఱివచ్చెడి వేళయయ్యె
లెమ్ము, మాయమ్మ!’ యని సాంత్యనమ్మినర్చె.

అంతట భానుమంతుఁ డపరాంబుధి గ్రుంకఁగ, నత్తలోదరీ
స్వాంతమునందుఁబోలెఁ గలయక దెసలెల్లఁ దమంబు ప్రాకె, నా
కాంతను బుజ్జగించు చెలికత్తెలు విత్తెడు నానపోల్కి నొ
క్కింతవెలుంగు దోప నుదయించెను దారక లక్కడక్కడక.

ఇది

చతుర్థ సర్గము

అనుభావము

స్మరదుర్మదుక్ బట్టి సపరివారంబుగాఁ
 బశువరించిన యజ్ఞ వాటివోలె
 నూర్మిసఁగ్గోభమహోపద్రవము లేక
 నిశ్చలంబగు శాంతసీరధివలెఁ
 బ్రావృట్టుయోధరావరణమ్ము తొలఁగి ని
 ర్మలమైన శారదాభ్రమ్మువోలెఁ
 బ్రశమితరాజసారంభమై మఱి శుద్ధ
 సత్త్వప్రకాశమా స్వాంతమువలె

శాంతపావనగంభీరసరళభావ
 బంధురంబయి ధర్మదేవత స్వయమ్ము
 కోరి కట్టించుకొన్నట్టి కొల్వకూట
 మనఁగ నొప్పారు బౌద్ధవిహారభూమి,

తఱచగు చెట్లనీడ సికతాకృతవేదుల సావధానతఁ
 గిఱిగొనియుండు శిష్యులకుఁ గేవలతాపరమార్థబోధముల్
 గఱపెడి శాక్యమానిషయిఁ గమ్మదనమ్ముల క్రోవులైన క్రొ
 వ్విరులను జల్లుచుండుఁ బృథివీరుహముల్ సుకృతంబు పెంపునక.

గురువరు నుపదేశమ్ములు
 మఱవక చింతనముసల్పి, మాన్యములు తదా
 చరితముల నాచరింతురు
 బురములఁ దిరుగుదురు బుద్ధమునివరుశిష్యుల్.

క్షణవిజ్ఞాననిరూపణమ్ములు, నహింసాధర్మసారప్రసా
రణముల్, జాతివిభేదకాననకుతారమ్ముల్, దయాసత్యపో
షణముల్, గౌరము భాషణమ్ము లవి శిష్యక్రేణి తత్ప్రాంతప
ట్టణపల్లీజనసన్నివేశములఁ జాటంబోదు రశ్రాంతముకొ.

ఛాగమ్ముమెడకుఁ గసాయికత్తికి మధ్య
వెనఁజొచ్చి వ్రేటు తప్పించువాడు
మాలపల్లెల కేగి మంచిమాటలు చెప్పి
దేహశౌచమ్ము బోధించువాడు
దూరతఃపరిహృతదుర్గంధకుష్ఠదే
హుల కుపచారముల్ సలుపువాడు

ఆప్తవియోగసంతప్తుల కూటట
చెప్పి విరక్తి శిక్షించువాడు

నాఁడునాఁటికిఁ బదులు వందలుగఁ జేరు
జనములకు ధర్మదీక్ష లొసంగువాడు
నాచుఁ దిరుగుచునుందు రత్యంతసత్య
ధర్మశీలుడు దేవదూతలవిధాన.

వారువీరను భేదభావమ్ములేక
దొరకునెడ భిక్షగొందు రాదరము నించి,
నెమ్మది శయించెదరు రాత్రి నెలపు చేరి
గురుని పాదాంతిక్మున శిరము లుంచి.

చూపుమేరకె చిత్తవిఘ్నోభముల న
ణంచి యానందధామ మనంగనొప్పు
నా విహారమ్ము నందుని భావమునకు
నింతయనరాని విఘ్నోభహేతువయ్యె.

బోనునఁ బడ్డ భద్రగజపోతముపోలిక రోషదుఃఖతం
 బైన మనంబుతోఁ, దరళితాశ్రువిమూఢవిలోకనమ్ముతో
 నా నృపసూతి యేకతములైన ప్రదేశములందుఁ జేరి యెం
 తేని కుమారిలుక జలరుహేక్షణఁ బ్రేయసి నెంచి యిట్లనుక.

హా! నవనీతకోమలి! ప్రియా! జగదేకవిమోహనాంగి! నా
 ప్రాణధనంబ! నా ప్రణయరాజ్యరమారమణీయవై భవం
 బా! నినుఁ బాసి యెంటిమెయిఁ బ్రాణముతో నిట నున్నవాడ, నీ
 దీనుని నిస్సహాయుని గతిక గనువారలు లేక నెచ్చెలీ!

‘నీ నయనమ్ములాన, గురునిం గని మ్రొక్కిడి యంతలో ననా
 శ్యానవిశేషకమ్ము భవదాననలక్ష్మీ భజింపవత్తుంగా
 దా! నను నమ్ము’మంచు శపథమ్ములు పల్కిన, ధర్మవృత్తికి
 హానియొనర్పలేక సరియంటివి, తత్ఫల మిట్టులయ్యెబో.

తడఁబడుగుండెతో నెదురుదారులు సూచుచు నిల్చి నిల్చి, యె
 య్యెడకును జాడగానమిఁ జేలీ! నను దూతితో, దూఱుకొంటివో!
 పడమటిగాడ్పుడెబ్బ తిని, వాడిన తీవదిధమ్మునక బడ
 ల్పడి వసివాడి కుట్టిమముపైఁ బడి కన్నులు తేలవైచివో.

అకట! లభింపదాయెఁ గద! యా సమయమ్మునకైనఁ జేరి, నీ
 ముకుళితలోచనమ్మునున మోమున మోమిడి, స్విన్నబాహువ
 ల్లిక మెడకుం బెనంచుకొని, ‘లెమ్ము చెలీ! ఊమియింపు’ మంచు వేఁ
 డికొనుచు వట్టివేళ్ళసురటిం గొని చల్లఁగ వీచు భాగ్యముక.

వెలవెలఁబోవు నెచ్చెలిపిండు మోమునఁ
 గ్రమముగా సంతోషకళలు దేఱ
 దారుణంబైనట్టి తన్మహూర్తము శుభో
 దర్శమై మంగళోత్సవముసేయఁ

గువతువ వాపోవు కోడమరాచిల్ల తె

క్కవిదిర్చి కెరలుచు గంతువేయ

అనుతాపవశమున నాభిముఖ్యము భజం

పంగలేక నాచూపు ప్రక్కకొడుగ

ముసురు విడిచిన నాటి క్రొంబ్రాద్దు పొడుపు

వేళ గెండమ్మివలె నరవిచ్చు నీదు

కన్నుగవ గాంచు భాగ్యమ్ము గల్గదాయె,

నెంతవానికి నెంత యదృష్టరేఖ!

ఈ దెనకు నీదుచూపులు

ఆ దెనకు నాదుచూపు లల్లికగొని యీ

రోదోంతరమున గలియుట

యే దర్శనభాగ్య మంబుజేక్షణ! మనకు.

అన్నయనుజ్ఞ లేక యడు గావలఁబెట్టంగ శక్తి లేదు, త

త్సన్నిధి కేగి నా వగపుచందము దెల్పంగ శక్తిలేదు, నా

భిన్నత చూచి పొమ్మనుచు గెంటునుబో, యిటువంటి రూపుతో

ని న్నలయింప నీ యెదుట నిల్చెడి శక్తియు లేదు ప్రేయసీ!

అభికులస్పృహణీయమైన నీ ధమ్మిల్ల

భరమున గుసుమమంజరలు తుటిమి

కెందామరలకు రక్తిమ దిద్దు నీ పాద

ముల రత్ననూపురములను గూర్చి

అరచందమామ సోయగ మేలు నీ ఫాల

మున బచ్చికస్తూరి బొట్టు దిద్ది

బాగోగులను నీవె పరికించుకొమ్మని

మణిగణనగితదర్పణము చాల్చి

సరసకలహమ్మువేళ నంజలిఘటించి
 ధన్యమైనట్టి సందుహస్తద్వయమున
 నొకటి బిచ్చపుఁబాత్ర మోయుటకుఁ దొడరెఁ
 దుడుచుచున్నది బాష్పబిందువుల నొకటి.

ఈను విడనాడి దయచూపుదేని దేవి!
 పత్రలాంఛితమైన నీ వదనలక్ష్మీ
 మనమునకొ నిల్చి ధ్యానించుకొనుచు, ముక్తి
 గాంచఁ బ్రయతించెదకొ రతికాంతు దయను.

అనుచు సంతానవాహినియైన వగవు
 వెల్లువకు సేతు వొండు గల్పించుకొనును,
 అదియుఁ బాఁతున లోతులేనట్టి దగ్గుట
 విరిసి కూలినఁ, చానును వెల్లి మునుగు.

చిడిముడిపాటున నింకొ
 క్కెడ కేగును, గాలు నిల్వ కింకను వేటొ
 క్కెడ కేగు, వెండి మున్నటి
 యెడకే యేతెంచి మరల నిట్లని వగచుకొ.

కిసలయకోమలమ్మయిన కేలు గ్రహించినదాదిగా రసో
 ల్లసనమనోహరంబును, గళానవతారమణీయముకొ, నితాం
 తసుఖిదమైన నీదు చరితమ్మున నొక్కొకభావ మిప్పు మా
 నసమునఁ బాటి నీ నెఱతనమ్మునకుం బ్రణమిల్లఁ జేసెడికొ.

కన్నుల వ్రేలుచున్నదదె కామిని! మద్విరహజ్వరాఽర్చితే
 వన్నెదొఱంగి, వెల్లనయి, వాడి, విశేర్ణశిరోజభారమై
 యున్న భవత్స్వరూప మయయో! కఠినాత్ముడ మిత్రఘాతినౌ
 నన్నెటు చూడవచ్చితివి, నాపయి నేటికి నీకుఁ బ్రేముడుల్ ?

మునుపటి యట్లే యున్నది కపోలమునందు విశేషకంబదే!
మన ప్రణయప్రసంగముల మర్మములం దలపించు రేఖ, నా
పొనరిచినట్టి పాపమును మూడలకించెడి ధర్మముద్ర, యీ
తని మఱుమేనికై తనువుదాల్చిన కర్మవిపాకబీజముక.

ఎన్నివిధాలనో హృదయ మిచ్చి భజించితి విట్టికూరునికొ
నిన్నుఁ దలంచి చిత్తసరణిక్ విలపితున, జాలి నింతునా?
ఇన్నివిధమ్ములకొ హృదయ మిచ్చినప్రేయసి వీటిఁబుచ్చితొక
నన్ను గుఱించి పల్లటలనా, పెనుసిగ్గున మ్రగ్గిపోదునా?

ఎన్నఁగరాని కూర్మి నిలువెల్ల నొకింతగ రాగపూర్ణమా
సొన్నపుఁ బాసపాత్ర యగుచుకొ గరయుగ్మమునందు నిల్చు నా
పెన్నిధి, నిష్టదైవమును వీఁడిడినై యిటు పాఱవైచికొం
టి, నిరుపేదనై యలమఱించెద దిక్కటి రిత్తజోగినై.

వలపుల్ వడ్డికిఁ బాఱఁ గొఁగిటఁ గదింపకొ బాత్రవై, నిండుచూ
పులకుకొ వెన్నెలవై, శ్రవోయుగళి కింపుల్ నింపు గానమ్మువై,
యలదందావివి యయ్యు సూర్పులకుఁ, బై నాత్మైకభోగ్యమ్మువై,
తలఁపుల్ దాఁటి, యభిన్నవై, తుది మదాత్మా! నాకు లేవైతివే.

ఇది

పంచమసర్గము

అలవ అమర్చి, తివియలయల్లిక పందిరిపెట్టి, యంబుజ
 మ్ములు దోవ లెన్నో నాటి, జలపూరము నింపియు, నల్పమధినై
 యలుగులు పూడ్చివైచితిఁ గటా! గృహదీర్ఘిక; కంచ వ్రాలునో?
 యలి విహరించునో? మునుకలాడఁగ వచ్చునో? దప్పి దీర్చునో?

ఉ ప దే ి ము

అని యిటు బహుభంగుల వగ
 వునఁ బడి దిన మొక్క యుగము నొలికఁ గడపన్
 విని, కని యాతని చందము
 మునివుంగవుఁ డొక్కనాఁడు మ్రోల నిలువఁగన్.

తన బాలిత్యమ్ముఁ గనెనేమొ, వినెనేమొ
 గాతముం డనెడి సిగ్గరితనమ్ము
 తన పాటు చూడఁగా మనసొప్ప కప్పడే
 విడిచివుచ్చు నటన్న వెట్టి యాస
 తన చేతి యమృతపాత్రము బోరగిలఁ ద్రోసి
 నతఁడెకా యన్న రవ్వంత యీసు
 పూజ్యపాదునిదెసఁ బొడమిన తన చెట్ట
 భావమ్మునకు నాత్మ పాపశంక

యొక్కటొక్కటిగాఁ బుట్టి, యొకటి నొకటి
 పొలియఁగాఁజేసి, యంతలోఁ బొత్తుకూడి,
 వెండి పొడసూపి, నందుని పేదమనసు
 తాళఁజాలనియంత గగ్గోలుచేసె.

నోయఁగలేని భావభరమున్ వహించుట నీరసించి కే
 ట్లోయిలి బట్టెఁగాని, తఱితో “భవతేనమ” యంచుఁ బల్కులేఁ
 డాయెఁ గుమారుఁ డా గురుని, నయ్యనఘుండును జాలిపెంపునన్
 జాయఁగవచ్చి, తాఁ గవుఁగిటన్ గదియించి, శిరమ్ము మూర్ఛొనెన్.

వన్నె దొఱంగి, క్రొంజివురు వాడి, కృశించిన లేతతీవకుఁ
వెన్నెలజల్లు క్రొమ్మిసిమి పెట్టివరీతిఁ గుమారనందుఁ జా
యన్న కవుంగిటన్ నిలిచినంత నె కీడ్వడియున్న యంగముల్
క్రొన్నవకంబు సత్తువయుఁ గొన్నటులాయె, మనంబు రెక్కొనెన్.

అమ్ముని యాసీనుండై
తమ్ముని నుపవిష్టుఁజేసి, తనువు నిమిరి, శాం
తమ్ముగఁ దత్కొమ్మలభా
వమ్మున కనురూపమైన ఫణితి నిటు లనెన్.

అంబుధి కంబుజారి యుదయంబునుబోలె, భవచ్ఛుభప్రవే
శంబు విహారవాటికకుఁ జాల మహోత్సవ మానఁటంచు భా
వంబున నెంచి, తోడికొని వచ్చితి నిన్నిటకుం గుమార! దై
న్యంబున మున్గియున్న భవదాననముం గనలేదు భిక్షువుల్.

చూడఁగదన్న! భిక్షువులు శోభనశీలురు, ప్రాణిదుఃఖముల్
చూడఁగలేదు, భూతహితలోలమనస్కులు, సత్యదేవతా
పీడ సహింపలే, రతను పెంపు జయించిన శూరతాఖనుల్,
వాడి యెఱుంగనట్టి మృదుభావులు, ప్రేమరసై కజీవనుల్.

తనతోడిదే లోకమని నమ్ముకొని వేతె
గతిలేని యొకతల్లి సుతుఁ డితండు
స్వయము కోరి వరించి కయికొన్న యొకనవ్య
లావణ్యలహరివల్లభుఁ డితండు
అభిషేకపరిపూతుండై మొన్ననే సింహ
పీఠ మెక్కిన రాచబిడ్డ యితండు
పట్టినకత్తి దింపక సంగరాంగణ
విహారణం బొనరించు వీరుఁ డితండు

మమతలం ద్రెంచి, కాముని మాయ గెలిచి,
రాజ్యలోభముఁ ద్రోసి, క్రూరత నణచి,
శాంతులై చేరి నిల్చి రంజలిఘటించి
ధర్మదేవత పాదపద్మముల చెంత.

విడుమర యాధివ్యాధుల,
కుడుకువ మోహాదికమున, కురుసత్యదయల్
విడిసిన చోటిది; జాలిక్
బడె దేమిటి కన్న? దైన్యభావము గడురక్.

భవనిదాఘసంతాపముల్ పరిహరించు
సత్యశాంతిదయాదివిద్యుదులు పొడము
నీవిహారమహాహార్య మెక్కి, యిటులఁ
గంట నీర్వెట్టఁ దగదు నీవంటివాఁడు.

పాటక్ జూడుము! శోకమోహభయసంభ్రాంతమ్ము, నీరంధ్రసం
సారారణ్యమునక దెసల్ దెలియ కాశాబద్ధమై సారెకున్
గ్రూరత్వమ్మున నొండొరుక్ గసిమసంగుక్ బ్రాణిలోకమ్ము, హిం
సారంభమ్ము వినా, సుఖం బెటుల లభ్యంబౌ నిటక దేహికిక్?

భరమా నాఁకటిపెల్లునక బులి నిజాపత్యమ్ము భక్షింప, నూ
నరులై యీనరు లెల్లవారు పరసంతానమ్ము భక్షింతు, రీ
పరహింసారతమా జగమ్ము ననుకంపాదృష్టి రక్షింప నెం
తురుగానీ, మనకేమి యన్నటులఁ బ్రాద్దుల్ వుత్తురా రాసుతుల్?

ప్రాసాదోపరితలముల
దాసీజనకల్పవృక్షమానతత్త్వద్భోగో
ల్లాసలసితాత్మలెల్ల ద
యాసారవిదూరులో? మహాంధులూ? తనయా!

కానలఁ బచ్చికల్ దిని మృగమ్ములు గ్రుక్కెడు నీరు గ్రోలి ప్రా
ణానిలముల్ భరించుకొనవా, నరు లెంతటి జాల్ములోకదా !
జేనెడు పొట్టకై దురితసింధువునం బడి సృష్టియెల్ల దుః
ఖాన ముడుంగఁజేసి నరకప్రతిమాన మొనర్తు రక్కటా !

ఱకలిబాధచేఁ జెమట లాఱని గాసికి నోర్చి, ప్రాణముల్
పోకడ పెట్టువారి శ్రమమున్ రుధిరమ్ము గడించి యీయఁగాఁ
జేకుఱినట్టి యర్థము లిసీ యని రోయ కెటుల్ భుజింతు వ
న్నా ! కృపమాలి, ఘోరకలుషాత్తతఁ దుచ్చములైన భోగముల్.

ప్రేగయినట్టి వేదనలపెల్లున మున్నె కుసుళ్లుగూలి, య
య్యా ! గడికాళ్లతో నొకటి నొక్కటి తాచుచుఁ గ్రుమ్ములాడు నీ
లేఁగలవంటి లోకుల మలీమసభావముఁ బాపి ప్రోతురా,
రాగిలి భోగముల్ గుడుతురా ? నినువంటి నరేంద్రపుత్రకుల్.

సారథికృత్య మొక్కరుఁడు, సైంధవకృత్యము వేఱొకండు శాం
తారభటిన్ యథావిధి నుపాయముమై నెఱవేర్చి లోకయా
త్రాతరమున్ ముసింద్రవిహితమ్మగు గమ్యము చేర్చుకోసమై
పాటుని జన్మమున్, బుడమిపాలుని జన్మముఁ గల్గె నిమ్మహిన్.

బరువు మోయఁగఁజాలు నశ్వములు లేక
ప్రాప్యము నెఱింగి వడపు సారథియు లేక
దారి తప్పెను నేటికి నారథమ్ము ;
ఎచటఁ బడి కూలిపోవునో యెఱుంగరాదు.

స్వర్గఫలకాంక్ష రాజ్యవిస్తారకాంక్ష
జన్మము లటంచు సంగ్రామసరణు లంచు
జనులు కురియించు రక్తవర్షముకతనఁ
దడియుచున్నది భూదేవితనువు కుట్ట !

సోదుగు విడువని పిల్లపై బుద్ధిపాటి
యడలునకొ దల్లిమేత నూనాంగణమున
రాలు కన్నీటిబొట్లంకురములుగాఁగ
మొలచుచున్నవి విషవృక్షములు కుమార !

అద్యులై నట్టి ఋషులు సత్యం బహింస
ధర్మదేవత రెండు నేత్రము లటంచుఁ
గఱపిపోయిరి లోకసంగ్రహము కొఱకు ;
సంధురాలయి యాపె యల్లాడు నివుడు.

ఊబిలోఁ గాళ్లు దిగఁబడి, యోరమెడను
మలఁచి, బయ లాలకించు గోమాతవోలేఁ
దల్లడిలుచున్న దీ విశ్వధాత్రి, రాచ
బిడ్డనికి నీకుఁ దగునె యుపేక్ష సేయ ?

నా తమ్ముండు దయాపయోధి, శ్రీతచింతారత్న, మాపన్నర
ఊతాత్పర్యుడు, బౌద్ధధర్మలతికల్ సాఁకంగలాఁ డంచు నే
చేతఃప్రీతిగ నెంచికొందుఁగద, యిస్సీ ! పుష్పబాణాగమా
ధ్యేతృప్రాథమికుండవై, తిరుగఁజన్నే నీకిటుల్ సోదరా !

సకనకలాడు పొట్టకు నింత గంజయే
నొడవని నిరుపేద యుమ్మలికయు
వేఁకియై త్తిన మందు మాఁకు పథ్యము పాన
మరయువారలులేని యనద మూల్గు
అస్త్రజర్జరితాంగులై రణక్షోణి ది
క్కటి యేడ్చువారి యాహారపమ్ము
పతివియోగం బేకసుతవియోగము జర
యై పొక్కు నిర్భాగ్యురాలి కూయి

అంధపంగామలగు వికలాంగులెల్ల
నలుపు గగ్గోలు నేకమై జగతి, శోక
భీకరమహాంబునిధియౌచు, విరతిలేక
యడలుచుండగఁ జెవిఁదూఱదా, కుమార !

ఆకలి సెకకుఁ గాయమున మాంసాదులు
హరియించిపోవ శల్యములు మిగిలి
పొలుస్త్రీ, పాలి, కన్నులగుంట లేర్పడి,
బోర యెండఁగ, బొజ్జ బూరటిల్లఁ
బుడక కాళులతోడ నడయాడు చల్లనఁ
బెరటిలోనికి నేగి బిడ్డఁ డచట
మంటిపెళ్లలు దినుచుంట గన్గొనియును
వలదని వారింప వాకురాక

కుత్తుకక నల్లపూసయుఁ, గుండలోన
వడ్లగింజయుఁ, గనుల బాష్పములు లేక
కడుపు చుమ్మలుచుట్టఁగా నడలుచున్న
తల్లులం గాంచవో నీవు తమ్ముఁగుఱ్ఱ ?

అవియుగ్ గుండెలు రాతికై నఁ గనుమన్నా ! విశ్వదైన్యమ్ము, చా
లపు నీర్వెట్టఁగ వేయికన్నులు, భుజాలక్షల్ వలె బాపకూ
పవిపన్నాత్ముల నుద్ధరింప, వెతఁబాపక, సేదఁబోకార్ప, మై
నిపురక, బాష్పజలమ్ముఁ బోదుడువఁ దండ్రీ ! తెమ్ము సజ్జండవై.

అని బుజ్జవమునఁ బలికిన
విని నందుఁడు, బెదరు నుంత విడిచినమది నా
నన మెత్తిచూచి, గౌతమ
ముని కేమో విన్నవించఁబోయి మనమునన్.

‘వెన్నెల తోడికోడలయి, వీణియపాటకు విందువియ్యమై
సన్నని తెమ్మెరల్ నవతుషారకణమ్ములు సాకు బిడ్డయా
క్రొన్ననవంటి నా వలపుగూడ గురుండు దొసం గొనర్చి, నన్
జెన్నటిగాఁ దలంచి నిరసించె, నికేమని మాఱుపల్కుదున్?’

అనుచుఁ జింతించి, యేతాదృశానురాగ
విభవసామ్రాజ్యలక్ష్మీయా వెలదిమిన్న
తలఁపునం బాట, ననుతాపతప్తఁడగుచు
నెనరు నిండిన హృదయమ్ము నిశ్వసింప.
‘గురుదేవుఁ డక్కటా! మన
నిరుపమమగు రాగసురధునిన్ దెగనాడన్,
వెఱుతు నెదురాడఁగా, సుం
దరి! యీ నా దొసఁగుగూడఁ దగు మన్నింపన్.

ఎఱుఁగుదుగాన నందు విమలేంగిత, మీ పదదాసు నేరముల్
గరుణదలిర్ప సైఁచెదవుగావున వేఁడెదఁగాక, నిష్కృతుల్
దొరకునె నా యఘమ్ములకుఁ దొయ్యలి! నాదొకమాట, యింతకున్
బదులు గ్రహింతు రెట్టు? లతిమానుషముల్ మన కూర్మిపేరుముల్.’

అనుచుఁ జింతాపరంపరలందు మరల
మునుఁగు నందునివై ఖరి పోల్చి గురుఁడు
‘మనసు దాఁపఁగ నేల? యీ మానముద్ర
వదలి ననుఁ గాంచుమన్న! నీ వదన మెత్తి.

నీ నానందున నేటికీ యరమరల్? నిక్కమ్ము దెల్పంగదో
యీ! నా పల్కు రుచింపదేమొ? మది కేమే నొవ్వ గల్పించెనే
మో? నీ మానస మెట్లా? నా కెఱుఁగరాదో? యాపు లెవ్వారు, తం
ద్రీ! నాకన్నను నీ కటం చనునయించెన్ బేర్చి దైవారంగన్.

ఇది

ఉత్తమ స్తవము

దగడిఱ నీరమ్మద్రావి యొలలనాడ

రారయ్య! యో బాటసారులార!

చల్లని యీ తరుచ్చాయల నేడదే

ఱగ విశ్రమింపరారయ్య! సుంత

మ్మిరాలిన ఫలమ్మల నారగింపర

య్య! మాకు నాత్మీయులైతి రింక

అడ్డనూకలులేక యాడుడు పాడుడు

య్యేలలూగుడు సంశయింపవలదా

శేలిస్థిరిక కలవలు గూలద్రోసి

చూటవదలితి నలుగులు పాటవిడిచి,

ఆరమరలులేక కొంచక యనుభవింప

రమ్మ! రాయచలార! భృంగమ్మలార!

ద ర్శ నం వా ద ము

అల్లన నిల్చి రాకొమడుఁ డానతుఁడై, తొలుదొల్త సుంత తొ
ట్టిల్లియుఁ గొం కొకింత యధరీకృత మైనకొలంది మాటలన్
దొల్లిటి మాధురీమహిమ దోషఁగ నంజలిపట్టి, 'సైఁపఁగాఁ
జెల్లుఁ బ్రభూ! ననున్, జనవుచే బొరపొచ్చెపు మాటలాడినన్.

ననుఁ గాముకమాత్రునిగా
మనమునఁ దలపోసియేమొ, మదనాగమతీ
ధునిగాఁగ నానతిచ్చుట?
వినవలతున్ గురుఁడు నాదు విన్నపము దయన్.

ఎలదేటి రెక్కతుడ పైఁ
బొలసినఁ గనుగందు మల్లెమొగ్గకుఁ దులయై,
తొలినంజ నూత్నదుచులన్
గలకలమనినవ్వు వలపుఁ గాదనఁడగునే?

పొచ్చెమెఱుఁగని భావముల్ పొందిపొసఁగి
వలపునెత్తావు లీనెడు భాగ్య మల్పు
మగునె గురుదేవ! - నీ చెప్పినట్ల-శోక
బహుళమైన యనిత్యప్రపంచమందు.

చింతల్ సేరని తా, పుదారగుణముల్ శిక్షించు నాచార్యక,
మృంతశ్శత్రుసమాజమున్ దొలఁచు దివ్యాస్త్రంబు, నద్వైతభా
వాంతేవాసి, కృపాలతల్ మొలచు పా, దానందనిష్యంది, న
ర్వాంతర్యామిగదా, మహాప్రణయభావావేశ మోగొలమా!

భానుకోటిప్రభాభాసమానమై. స్వ
తంత్రమై నిల్చు నానందధామమునకు
సంతతవసంతసుఖదమై జరగుఁగాదె
తాపహరమాచుఁ బ్రేమఘంటాపథమ్ము.

ప్రియజనవిహీనమైన జీవితము మొరడు,
ప్రణయమాధురి గ్రోలిన బ్రతుకు దివస
మాత్రమేనియుఁ జాలుఁ, బ్రేమమ్ములేని
కన్న నిప్పచ్చరము వేఱ కలదె దేవ !

స్వరచయమ్ము లొండ్రింటిని బెరసి రాగ
రసము లీనెడుపగిదిఁ, బరస్పరమ్ము
భావములు గూడి రాగమ్ము ప్రభవమందుఁ;
దీయతలఁపులు మొదలంటఁ ద్రెంచుటెట్లు ?

ప్రహరి చరింపుచుఁ దిగిచిపట్టెడు నొండ్రికటిక సతమ్ము నీ
గ్రహములు ప్రేమసూత్రముల, రాగవశంవదవృత్తిగాదె ! దు
స్సహబహుళాధ్వయానముల శ్రాంతి యెఱుంగ కుడుల్ చరించు న
న్యహము వియోగభారవహమైన దయావహగీతికాదుతిక.

వివృతతరంగబాహుఁడయి, విశ్వము నాత్మపృథూపగూహన
ప్లవమునఁ దేల్చుఁగాఁ దివురు వారిధినాయకుఁ డై కృతభావసం
భవదనుభూతిసౌఖ్యరసభావనఁజేసికదా మహాత్మ ! యీ
భవవిషపాత్రలోఁ బ్రణయభాక్కుల కందు మరందబిందువుల్.

అకలుషమైన ప్రేమ కిరణై, నురుగుల్ వెలివాలుచున్న స్నా
టికమణిపాత్రలోపల నటించు నిజప్రతిబింబదర్శనో
త్సుకసుఖముక వినిశ్చలతఁ జూఱఁగొనంగల నేర్పరుల్ గదా !
సుశృతులు, వారి కీభవము సుందరమై శివమై కనంబడుక.

విరియకొంటున్నాడే! ప్రేమనుమముల్ విశ్వము; నాకొక్క కొ
వ్విరి మారందఱురీపరాగసుషమావిర్భావమానోజ్జ్వలమై
దొరకె, నాయెద నద్ది రాగరసమాధుర్యములకొనింప, ద
బ్బట కాపుల్ మెయి గప్పు మాత్ర ముకుళీభావమ్ము సంధిల్లునే?

వసివాళ్వాడ, దొకప్పుడుఁ
గనుగందదు, మేల్మించాయ కగ్గదు, తాపుల్
కొసరు, మరందము చిలుకును
విసువక యెడఁ దాల్తు నట్టి ప్రేమనుమమ్ము.

తెలియనివాడఁ గాను గురుదేవ! జగజ్జననీవనమ్ము క
శ్మలతకుఁ దావలంబయి, రుచావికలంబు, జరాపరీతమై,
కలుషలతాలవాలమయి, కాడును బీడయి, శోచనీయమై,
గులగులలాడు పురువులకు గూడయి మృత్యుముఖమ్ము జొచ్చుటల్.

బుడగలవంటి తుచ్చసుఖపూర్తికి లోభము సెంది, యామిషం
బెడలిన యెమ్ము గాంచి కలహించెడు కుక్కలగుంపువోలె బా
ల్పడిరి జగజ్జనుల్ ప్రణయలాస్యకళోచితరంగమైన యీ
పుడమి సమస్తముఁ బ్రధనభూమి యొనర్పగ నష్టబుద్ధులై.

నాకీ లోకముతోఁ బనేమి, వినుమన్నా! పాలమున్నీటిలో
నేకాంతమ్మగుచోఁ బ్రవాళములచే నేపాదు ద్వీపమ్ములో
నాకుల్ రాలని పూలు వాడని వసంతారామమధ్యమ్ములో
రాకాచంద్రసహస్రముల్ వెలుగు హర్యాగ్రమ్మునం దొక్కటక.

నాకుం బ్రాణము ప్రాణమైన చెలితో నానాసుఖమ్ముల్ లతా
నీకమ్మై పెనఁగొన్న షోలికలలో నిఃఖేదదివ్యామృత
స్వీకారమ్ము భజంపుచుకొ సమయముల్ సీమల్ వెనకదాటి, యే
కాకారమ్మును నిత్యమై నెగడు నయ్యానంద మర్థించెడక.

అని యుత్కంఠ దలిర్ప నందుడు స్వకీయప్రేమసిద్ధాంతముకొ
వినిపింపక, సుగతుండు తద్వదనముకొ వీక్షించి, మందస్మితం
బును బెజ్జాలియు జాలువాఱి, 'హృదయంబుకొ విప్పి మేల్చేసి తో
తనయా! వన్నెలుదేటు నీ ప్రణయతత్వం బెల్ల నాలించితోక.

అఖిలజంతుసామాన్యమా నాత్మసౌఖ్య
లోలతయె పెద్దగాఁ జవుల్బుట్టఁ జెప్పి
తంతదూరమ్ము, కామమోహితుల కెల్ల
నంత చక్కని యుపదేశ విది కుమార!

హద్దుమీతిన విషయవాంఛాళిఁ దవిలి
పరువులిడు మానసహయమ్ముపజ్జ నరుగు
భావనన్ బట్టలేక, స్వప్నములు గిలుకు
కవుల వ్రాతలు చదివితోకాక నీవు!

ఆ తరుశాఖలకొ ఫలచయమ్ములు మెక్కుచు, వింతవింతతా
చేతలుఁ బల్కు లొండొరుల చేతములకొ గరఁగింపఁ గామసం
ప్రీతి ఘటింపుచున్న విరుమేనులు నొక్కటిచేసి, చెప్పు మా
క్రోతులజంట సౌఖ్యమునకుకొ సుత! యేమని పేరుపెట్టెనో?

లేదు కుమార! తన్నిఘనలీలకు మర్త్యమనోజకేళికొ
భేద, మళికసౌఖ్యములు పెక్కులు భావనచేసి, భ్రాంతిలో
నీదుచుఁ బెద్దపేరు లిడి, యిద్దియె నిత్యము సత్య మందు; వు
న్పాదముగాక, ప్రేమ మగునా, పరువంపు నిగారపుంబనలో?

అందగాడవు, కొమరుఁబ్రాయమున నున్న
రాచబిడ్డవు గావున రాగభోగ
ములు కొనలోసాఁగి క్రొన్ననలో పూచుఁగాని
పరువమిది నీకుమాత్రము తిరమఁటోయి!

విందుక నీ నల్ల బొట్టకాఁఖ్యమునుచుక వేనోళ్ల, సీ హొంమున్
గందుక డెండము విందుగా, మధురవాక్యస్ఫూర్తి మీ నెయ్యపుం
జందం బెల్ల నుపన్యసించితివి, వత్సా! యింతకు వాసియా
సౌందర్యమ్మును, రక్తి యొండొకట విశ్వమ్ముండు లేదందువో?

ఆ కపిచాన తత్కపికి నందపుం బెన్గని, నీలతాంగియుక
నీకు వహలముట, మఱి నిర్జర కాంతల నిత్యయావనా
స్తోకవిలాసవిభ్రమరుచుల్ చవిసూచినఁ, దక్కురూపముల్
చీకటితోడఁబుట్టువు లిసీ! యనిపించుగదోయి, కంటికిక.

తనయా! తాదృశమైన యచ్చరల సౌందర్యమ్మునుక నాశమై
చనుఁ, బ్రేమింతువు నత్వరమ్మయిన యాచక్కండన మ్మివు, ని
త్యనవీనమ్మును, సౌత్వభోగ్యమును, సత్యంబైన సౌందర్యముక
గనరాదే? విషయప్రపంచమునఁ గాంక్షల్ పండ వెవ్వారికిక.

గ్రుచ్చి కవుంగిటక బొదివికోఁ బనిలేదు, వియోగబాధలక
ముచ్చముడుంగఁబోవదు, కనుంగవకుక మఱి వీనుదోయికిక
మెచ్చుఘటింపఁ గోరదు, నిమిత్తము వేడ, దొకప్పు నూట ద
య్యచ్చపుఁబ్రేమ మేక? విషయాదివికారము లేడఁ బుత్రకా?

ప్రేమము ప్రేమమం చురక పెద్దనుడుల్ వచియింతు వీవు, ని
ష్కామము నాదు ప్రేమమని చాటెదు, ని న్నొక పృచ్ఛచేసెదక;
గామవికార మించుకయుఁ గల్గదయేని కుమార! చెప్పు మా
ప్రేమకు నాటపట్టయిన ప్రేయసికై యిటు లేల పొక్కెదో?

అలి చేలచెఱంగె యఖిలవసుంధరా
వలయమ్ముగా నెంచి ప్రహరిదిరిగి
మగువ కటాక్షదామమె విశ్వసామ్రాజ్య
పట్టమ్ముగా ఘాలపట్టి జేర్చి

చాన కేలుంగవ సత్యధర్మములుగా

భావించి నిజకరద్యు ఘటించి

విరిబోడి నెమ్మొముసిరి మోక్షలక్ష్మీగా

హృదయమ్ము చూడ్కు లం దిరవుకొల్పి

మోహితాత్మడవై తివి, ముగుదతలఁపు

లుజ్జగింపుము తనయ! యీ ముజ్జగమ్ము

నాత్మసంసారముగ నెంచు నలఘుచరిత

కాన్పదుండొట లెస్స నీయట్టివాడు.

హృదయతటములఁ బొరలిపాతెడి త్వదీయ

ప్రణయసురధుని విప్లవశ్రయము నొకట

జాలిమై ముంచియెత్తినఁ బోలుఁగాక

యంగనామాత్రసమభిషేకార్హ మగునె?

విరియంబూచెడుఁ బ్రేమపుష్పముల నీవిశ్వమ్ము నిక్కమ్మె; క్రొ
వ్విరి నీవొక్కటి పుణ్కి తాలిచితి వుద్వృత్తానురాగమ్ముమై
నురమం, దయ్యది వాడి రాలునపు డయ్యో! కంటక మ్మొందు ని
ష్ఠురతక నాటును, దానిఁ బుచ్చఁగల వెజ్జక మున్నె యోజింపుమా!

ఇన్ని పూవులుండ నీవొక్కపుష్పమ్ము

పుణకనేల! యెడఁద ముల్లు నాటి

తాపమంద నేల! తనయ! మమత్వదో

షమ్మె శోకకారణమ్ము సుమ్ము.

కడుపుదీపియు, బిత్తుభక్తి, కాంతమీఁది

నెయ్యమును, నెచ్చెలులపల్లఁ దియ్యదనము

‘నా’ యనెడు విత్తునం బుట్టి నాశమొందు;

మమత లేనట్టి ప్రేమ నిత్యము, కుమార!

ఏవ్వనికీ వాడు, 'తా'నను నిష్పదైవ
మునకు నాలయమును గట్టి పూజనల్పు ;
గాలియు వెలుంగుఁ జొరని తదాలయమునఁ
జప్తుకు దేవుని చెఱి మాన్పఁజెల్లు నీకు.

“తా” నొక గడ్డకట్టుకొని తత్పరతఁ శిలలై నశించు న
జ్ఞానుల కేడనోయి సుఖసంగతి! తా, దనయాలు, నాత్మసం
తానము, తోడఁబుట్టువులు, తల్లియుఁ దండ్రీ, కులమ్ము, దేశముక
మానవు, లెల్లప్రాణులు కుమార! సమస్తముఁ దాను గావలెక.

కొడుకులు లేని వారలకుఁ గూరిమిబిడ్డవు, మాతృహీనులౌ
బుడుతలకెల్లఁ దల్లివయి పోషణసేయుము, 'నా' యనంగ లే
కడలెడు దీనులక మనువు, మాద్దుల కాదదనై భజింపు, మీ
పుడమి దివమ్ము సల్పు మిదెపో, పరమార్థము బాధజాతికి.

నిన్ను గృహమ్ము వీడుమని నే వచియించుట కర్థ మిట్టిదో
యన్న! మమత్వశూన్యమును, వ్యాజవిహీనమునైన ప్రేమ నే
నెన్నఁడు కాదనక; సుకృతి వీవు, రసార్ద్రము నీయెడంద యీ
తెన్నునఁ బోయి సర్వజగతిక భజియింపుము నీకు మేలగుక.

తీయతలఁపులు మొదలంటఁ ద్రెంపుమనుచు
హృదయసూనమ్ము త్రుంపుమం చే వచింపఁ,
ప్రేమశూన్యము గాదన్న! భిక్షుగణము
జీవకాదణ్యమే మాకు జీవగట్టు.'

ప్రేమకన్న సత్యము లేదు భిక్షుకులకు
పరమసత్యముకన్న సుందరములేదు ;
లభ్యమైతి సౌందర్యలాలనుఁడ వీవు,
రసమయములొను మనవిహారమ్ము లింక.

అమృహితాత్ముఁ డిట్లు హృదయంగమమాగతి, మాధురీధురీ
ణమ్ముగ ధర్మసారవచనమ్ములు పెక్కు-లుపన్యసింపఁగా,
నెమ్మన ముద్వహితమయి నిల్చెఁ దదర్థమునం దొకింత యా
తమ్మునికిఁ; నిసర్గనిశితమ్ములు గౌతము ధర్మబోధనల్.

గురునిపాదాబ్జములఁ జూడ్చిఁ గుదురుకొల్పి
'దేవ ! భిక్షుకవృత్తి వర్తిల్లునట్టి
స్త్రీజనముగూడ నార్హతదీక్ష గాంచి
బౌద్ధధర్మము పాలింపవచ్చునేమొ ?

అనతియిండు; న న్వలచి, యాత్మ ననుకొ నెఱనమ్మికొన్న యా
చానకుఁగూడ సంసరణసంతరణమ్ముగు దారిఁ జూపి య
జ్ఞానమువాప కే నొకఁడ సమ్మతిమై నవధర్మమార్గముకొ
బూనఁగ నేర్తు నెట్లులు ? ప్రభూ ! సహధర్మిణి వీటిఁబుత్తునే ?

తేజీ ప్రసన్నమై మనసు తెల్పివహించెను, శోకమోహముల్
దూరములై భవాంధువునఁ దూలిన జీవుల నుద్ధరింపఁగాఁ
గోరికపుట్టెఁ, దొంటి వలకూర్చికి దవ్వల నిల్చి వేఁడెదక,
బూదఘలెల్ల నర్హులయి బోటులుమాత్ర మనర్హులౌదురే ?

కరములు మోడ్చి నందుఁ డిటు గద్గదికకొ దను వేఁడుచుండ, నా
గురుఁ డొకయింత కన్యోగించి, కొండొక యోజన సల్పి యంతటకొ
విరిసిన నేత్రపద్మములఁ బ్రేమమరందర్పయిల్ల స్రవింప, నా
దరమునఁ గేలు సాచి పినతమ్ముని కేలు తెమల్చి యిట్లనుకొ.

వీనికొ బెంచినధాత్రి నార్హతిని గావింపకొ దలంపూని, యీ
యానందుండును మున్ను నీవలెనె న న్నర్థించె వేభంగులకొ
గానిం డే నిపు డేల కాదనవలెకొ; గాంతానిమిత్తమ్ముగా
హానింజెందకయుండుఁగాక మనధర్మాంకూరముల్ పుత్రకా !

అసదృశమ్మగు బ్రహ్మచర్యవ్రతమ్ముఁ
బాలనమ్మొనరించుచు బౌద్ధధర్మ
మూన నధికారిణులు నుందురేని, యట్టి
శీలవతులకు నార్హతసిద్ధియగుత.

ఇది

సప్తమ సర్గము

“అద్వైతం సుఖదుఃఖయో రసగతం సర్వాస్యవస్థాసు య
 ద్విశ్రామో హృదయస్య యత్రజరనాయస్మి న్నహోర్యో రసః
 కాలే నావరణాత్యయా త్పరిణతే యత్ప్రేమసారే స్థితం
 భద్రం తస్య సుమానుషస్య కథమ ప్యేకంహి తత్పార్థవతే”

బాల్యమాదిగ నేర్చి పతిమెప్పు లందిన
 గానవిద్యాప్రసంగములు మఱచి
 నందుఁ డేగిన దారియందె కన్నుంచి
 వాపోవు రాచిల్కను బుజ్జగించి
 తనకోసమై యనుదినము క్రొత్తగఁబూచు
 నారామలతల నెయ్యమ్ము మాని
 చెక్కుచెక్కును రాయఁ జిత్రించుకొన్నట్టి
 ప్రణయచిత్రముల వస్త్రమునఁ గప్పి

చాయకగ్గిన చిత్రమ్ము, సౌరభమ్ము
 గోలుపోయిన సుమమునై, గుర్తుపట్ట
 రానివిధమున నంతిపురమ్మునందుఁ
 గాల మొకరీతి సుందరి గడపుచుండె.

వన్నెగలట్టి యా నగరవాసిను లొక్కొక రేఁగుదెంచుచుకొ
 మన్ననమైఁ బరామరికమాటలు పల్కుచు నూరడించుచోఁ
 గన్నుల నీరునింపదు, ముఖమ్మున దైన్యము చేరనీయ, డే
 మన్నఁ దటస్థభావపరయై బదులాడదు నిర్వికారయై.

‘మనసు మరలించుకొనె’ నంచు, ‘మఱచె’ నంచు,
 ‘గాలమే మాన్పు సర్వదుఃఖముల’ నంచు,
 ‘మానవతి’ యంచు, ‘వైరాగ్యమానె’ నంచు
 నోటి కొకమాట వీట నాబోటిఁగూర్చి.

అదటఁ బ్రత్యహమ్ము కుద్ధోదనము
 శాక్యమునినూత్నధర్మసంస్థాపనమ్ము
 వివరముగఁ దెల్పు శ్రద్ధమై వినుచు, దాని
 మననముండేయు నొంటిపాటునఁ గృతాంగి.

భావించిచూచుఁ దన యం
 తేవానులతోడ శాక్యధీరుఁడు జగతీ
 నేవామతిఁ బొనరించెడి
 సావనసంచారముల నుపన్యాసములఁ.

ధనకనకవస్తువాహన
 వనితాతనయాప్తబంధువర్గమునెల్లఁ
 గొనకొని త్యజించి, గౌతమ
 మునివరుమార్గమ్ముఁ బట్టు పుణ్యులఁ దలఁచుఁ.

గురువరు నాదేశంబులు
 శిరసావహించి చేయు శిష్యులలో నె
 ల్లరకంటె ముందు హృదయే
 శ్వరునిఁ భావించికొని సెబాసని మెచ్చుఁ.

చిత్రాంబరములు దాల్చెడి విలాసిని క్రొత్త
 తెలుపులు నీరుకాపులు ధరించు
 నెఱికురుల్ ముడిచెడి నేరుపుల్ పూసరుల్
 విడనాడి చెలి యేకవేణి దాల్చు
 బుద్ధదేవుని ధర్మబోధనల్ కూరిమి
 చెలులకు వివరించి చెప్పుచుండు
 భిక్షుకుండై నట్టి ప్రియు సత్వరూపమ్ము
 భావించి యంజలిపట్టుచుండు

దినదినమ్ము యశోధరాదేవినగరి
కరిగి యటఁ బ్రొద్దుపుచ్చు, నా యన్నదమ్ము
లిరువురిఁ దలంచి నిట్టూర్చు, నింటనున్న
తమ్ముఁ దలపోసి యుత్కంఠ నుమ్ములించు.

సరవిక్ లెండవజామునక్ “భవతి భిక్షాం దేహి” యక్వాక్య ము
చ్చరితంబైనపు డాలతాంగి చకితస్వాంతంబునం బుట్టు ని
ర్భరముల్, బొప్పజలప్రవర్ణణసమర్థంబుల్, భవిష్యత్పథ
స్ఫురణంబుల్, కరుణప్రమోదభరితంబుల్, భావసంఘాతముల్.

ఆదరమార భిక్షుకుల కర్చలొనర్చి, విహారవృత్తముల్
సోదెగొనుక్, ‘సుధాకలశసుందరపాణులు వేల్పువెజ్జు లా
సోదరు లిందు నందు భవశోకమహామయముల్ హరించుచో
నీదెన రాదుగావలయు నెన్నడు’ నంచు వచించుఁ గొంకుచుక్.

పరిచారిక లెల్లరు ని
ద్దరవోవఁగఁ, బ్రోదిచిల్కతో నొంటిగ నుం
దరనందుని ప్రియవృత్తాం
తరహాశ్చింతనముసెప్పి తలఁపులు త్రవ్వక్.

‘మూఁడులోకమ్ము లొక్కట ముంచియెత్తు
ప్రణయమందాకినిక్ గృహోపవనసరసి
నిలికికొని యోలలాడఁగాఁ దలంచులెల్ల
నీట్రీడితనమ్ము గాదఁజే, వెట్టిచిలుక!

పారములేని తన్మధురభావసమర్పితపుష్పపీఠపైఁ
దీరువుకత్తెనై నిలిచి, ‘దేహి’ యనక్ వరమిచ్చు వేల్పునై,
కూరిమిదేవినై మెలపుకొన్న ననుం బడద్రోసి విశ్వసం
సారము రాజ్యమేలుకొనసాగెఁగదే తుదిఁ జల్కనెచ్చెలీ!

కాంతుమది లోతు గనక మోఁకాల్చిబంతి
గాఁదలంచి యుప్పొంగితి, శాతమర్పి
యంతరాంతరమున నిధు లరసి యెత్తి
శుభ్రమణు లెల్లరకు నెఱచూఱలిచ్చె.

కాదక్రమ్మిన నామనోగహ్వరమున
వెలుగు మంగళదీపిక విశ్వమెల్ల
నేడు వెలిగించెగదె, చెలీ! స్నేహపూర
నిర్వికలనిత్యశుభకాంతి పర్వితోనగ.

జగముపున్నెము ఫలియించి స్వామి సేవ
లందుకొనుఁగాక, నేను కాదంటినటవె?
ఈ యభాగినికిఁగూడ నించుకంత
పాలొసఁగ కిట్లు వెలిపెట్టనేల? చిలుక!

కాంతుఁడేతెంచు మార్గము క్రొత్తకై సేసి
యడుగుఁదోయికిఁ జల్వమడుగు లొత్త
నాతఁ డొనర్చు లోకారాధనమునకు
నుదకమై పుష్పమై యుపచరింప
నార్తసేవాశ్రాంతుఁడగు దయారాశికి
సురటినై చెమ్మటల్ సురుగఁజేయ
నతఁడు విహారకుడ్యములఁ జిత్రించు భా
వములకుఁ బ్రాణార్పణమునొనర్పఁ

దగనఁటే నేను, నెచ్చెలీ! తనకుఁగాని
భాగ్యమిది నాకుమాత్రము యోగ్యమటవె?
అడవులకు నేఁగి యిల్లు నా కడవిఁజేసి,
నయ్యడవి దేవళమ్ముఁ జేయనఁట నేను?'

అనుచు మంతనమాడు జిల్కచెలితో, 'నారావనమ్మేకదా
తనకు ధర్మము, ప్రాణిపీడనముపొంతం బోదుగా భిక్షుకుల్,
మనమందు దను నమ్ముకొన్న నను నిహ్మడ్కి విసర్జింపరా
దని బోధింపంగరాదె నీ వరిగి, చిల్కా!' యంచు దీనాస్వయే.

బుద్ధదేవుని శ్రీపాదమాలమునకు
వరిగి శరణమ్మువేడఁగా నానసేయు,
నంతతెగుదారితనము మేలాయటంచు
నుడుగు నమ్మానవతి; యంత నొక్కనాడు.

“శరణము బుద్ధదేవము ప్రశస్తపథమ్ముగు బౌద్ధధర్మమే
శరణ” మటంచు భిక్షుకుడు సౌధపురస్థలి నిల్వఁ గాంచి, నుం
దరి వడిఁ జేరవచ్చి “శరణ”మ్మనె, నంత నతండు పల్కె ‘నో
పరమదయామతీ! గురునిపంపున నేడిట కేగుడెంచితి’

అనుడు, నాయంతి మోమింతయై ‘భదంత!
యెంతనుదినమ్ము నేడు? నీ కేమి పనిచె?
గురుని కీమందభాగ్యులై గరుణవచ్చె
గావలయు నేటి! కింక ధన్యగానె యేను!’

అనవుడు భిక్షుకప్రవరుఁ జాయమతోడ వచించు, ‘సోదరీ!
వినుము, గురుండు నీహృదయవేదన గన్గొని, బౌద్ధధర్మము
గొన మతియించు నీచరితకు మదిమెచ్చి, యనుగ్రహమ్ముమై
నిను నిజశిష్యగాఁ బరిగణించె, నిదే కొనుమమ్మ! దీక్షుల’.

భద్రమిడుఁగాత! బుద్ధదేవమ్ము నీకు
బౌద్ధధర్మము నిను శోకవార్ధి గడవఁ
జేయుఁగావుత! నిన్ను రక్షించుఁగాత!
భిక్షుసంఘమ్ము, శరణమ్ము వేడుమమ్మ!

నలవు తెప్ప నెక్కి భవవారిరాశిలో
మునుగనున్న మిమ్ము మనుచుపోంటె
వేటుసేసె గురుండు విశ్వదయాహార
తరళయుగము జేయఁగలఁచితల్లి !

నీకయి పొక్కె, నిక్షలఁచి నీరయిపోయెను, రాగవృంతమున్
జేకొని త్రుంపలేక కడుఁజేడ్పడె, భిక్షుకధర్మమూన క
క్ష్మాకలుపెట్టె నందసుతుఁ డానెన రేమని చెప్ప ! నింతకున్
సాకిరు లెల్లభిక్షుకగణమ్ము, గురుండు, విహారభూమియున్.

సత్యసంకల్పుండు గురుండు, సాధుహృదయుఁ
డింతకున్ నందుఁ, డీవృత్త మెల్లగతులఁ
గాంచె శుభపరిణామమ్ము ; కడమ కింక
నీమనస్విత వేట వర్ణింపవలెనె ?

అమ్మ ! విషయోపరాగమ్మునందుఁ బొనుఁగు
వడిన మీ ప్రేమకణమును భద్రమూర్తి
దేశికుండు వెలికిందీసి దివ్యదీప
కళిక గావించి, విశ్వమ్ము వెలుంగఁజేసె.

బ్రహ్మచర్యవ్రతము సత్యవాణ్నియమము
జీవకారుణ్యము వహించి, చింతదొఱఁగి
భర్తృసహధర్మము చరించు భాగ్యమునకు
యోగ్యవగుమమ్మ ! గురుండు ని న్నోముఁగాత !'

అనవుడు, రాగరంజితములౌ నయనమ్ముల మోడబాష్పముల్
దొనదొన జాలువాఱఁ దఱితో నతినిర్మలశాంతభావమున్
గని పులువాయు ముత్తైయుముకై వడి మోము వెలుంగఁ, గ్రొత్తచె
ల్వున మెయిదోగఁ, కేలుఁగవ మోడిచి యచ్చెలి నిల్చె నప్రయ్యె.

ఇది

యష్టమ సర్గము

స హ ధ ర్మ చ ర్మ మ్

దినదినము నా దయామయి నీనజనులఁ
బిలువనంపించి యిలువేలుపులకుఁబోలె
భక్తిమై నర్చులాసఁగి. యాభరణరాజుఁ
బంచయిచ్చును బ్రీతिसంభావనముల.

విడుదులు గావించు వీధులఁ దిరుగు గో
శ్వానమ్ములకు గృహోద్యానమందు
నింటింట బిచ్చమ్మునెత్తు పంగ్వంధుల
రావించి తనమందిరమున నిల్పుఁ
బధ్యపానములంపు జ్వరితుల, కెచరించి
వెజ్జల వ్రణితుల వెతలు మాన్పు
మృత్యువు సొచ్చిన గృహము లదృష్టచే
వతవోలెఁ జొచ్చి దుఃఖితుల నోము

నాఁడునాఁటికి గేహ మనాథబాల
కులకు విద్యాలయమ్ము, దుష్టులకు వైద్య
శాలయై, ధర్మదేవత కాలయమ్ము
నగుడు, దా నందుఁ బూజరియయ్యె నబల.

‘హ’ యనెడు పిల్పు వీతేర, ‘నో’ యటంచు
నుట్టిపడు స్థూలదేహమ్ము నుజ్జగించి
యా తపస్విని శబ్దమాత్రానుమేయ
తనుతరాకృతి చాల్చు భూతదయవోలె.

శతశతమును తొంటిపినువు కృతించి

ప్రసన్నశాంతద్యుతి సంపత్తిల్ల

శాయ్యార మెడలిన యొసపరినడక

కార్తత్రాణపరత సంభ్రమముఁ గఱప

వతనుసంజీవనమైన బెక్కుంజూవు

నిర్వికారత నిండునెనరుఁ జిండ్

దరిలేని హృదయసౌందర్యసేకమున

విశ్వమెల్ల రసమయత్వమ్ముఁ దాల్చు

సస్థితాననకాంతి వత్సలతఁ గురియ

సన్నకావి ధరించి యా సౌమ్యభావ

చొచ్చు దుఃఖాంధతమసమ్ము చొచ్చినట్టి

యెడలు పరికించి క్రొంబ్రాద్దుపొడువువోలె.

ఒకనాఁటి సందెచీకటి

మొకమున నాయమ గృహభిముఖయై చనువో

వెకివెక్కియేడ్చుచున్ బా

లకుఁ డొక్కరుఁ డడ్డమై నిలంబడి త్రోవన్.

తనుఁ గాంచినంతనే గ్ర

క్కునఁ జేరఁగవచ్చి, కావికొంగు కరమునన్

గొని లాగుచు, వెన్నకు ర

మ్మనుచున్ జేసాఁపి చూప నాయమ కరుణన్.

ఒకకేలఁ గనులు నులుముచు

నొకకేలన్ దన్ను లాగుచుండిన యా బా

లకు చుంచు దువ్వి 'శోకిం

పకుమన్నా! యేను వెంటవచ్చెద' ననుచున్.

దీప్తిజ్వలవేషసేవీధిం వరించి,
ధనికులు వసించు వాడలు డాటి, యంతః
గారుచీకట్లఁ దేలు కుటీరపాళి
శోన మర్దంధిలపుసందులోనఁ జనుచు.

చితచితలాడు సీరమునఁ, జేపలకంపునఁ, బందిముట్టియల్
కతికెడి చప్పరింపులను, గైకుయిలాడెడు కుక్కకూతలక
బ్రతిననదించు దద్దరరవమ్ముల, సీదరమ్రోతలక దరి
ద్రత తలపేలు గ్రుక్కికొను తావులలో వెలివాడ చక్కటిక.

ఒకగుడిసెలోనికిఁ బా
లకు వెంటం జొచ్చి, తైలవపుష్టమ్మా
మకమకని దివ్యవెలుగున
నొకట సమాసన్నమరణ నువిడక గాంచెక.

కావులు గట్టియుక దరుణకంజహితుం బురుడించువాని, దుః
ఖావిల నొక్కబాలను దయామతి నక్కునఁజేర్చి ముంగురుల్
ప్రోవిడి ముద్దుగొం చవలిమోమయి నిల్చినవాని, భిక్షు న
ప్పావని కాంచి “బుద్ధభగవానుఁ డగుక శరణమ్ము మా” కనెక.

ఆపలు కాలకించి యతఁ జాయమఁ గన్గొనె, గాంచె వానిమో
మాపె, పురఃప్రసారితములైన కరమ్ముల, నారవిచ్చునా
సాపుటనేత్రయుగ్మములఁ జయ్యన నొండొరు జాయఁబోవువా
రై, పదయుగ్మ మెత్తియును ‘హ’ యని నిల్చి నిరుద్ధచిత్తులై.

‘ప్రాణమా’ యంచు నొండొరుఁ బల్కరింప
సాగి, ‘ప్రా’మాత్రపర్యవసన్నములగు
నెలుగులు గళమ్ముఁదగులఁ, దా మెట్టకేని
యనిరి ‘గచ్చామి బుద్ధం శరణ’ మటంచు.

అనిలవశమ్మునకా తుభితమయ్యను వెండియు సంతలోన శాం
తినిగాని కల్తదేటి ప్రకృతిస్థములైన కొలంకులట్లు నె
మ్మనములు చేఱఁ, హస్తలను మాఱిన మబ్బులెరల్ తమంత నం
తన యెరలక నిలుబడి నందుడు సుందరియొక బ్రసన్నులై.

పిదప మంచములోని యాపేదరాలిఁ
గాంచి చెఱియొకదెస నిల్వఁ, గాలమహిష
ఘంటికానాదములు వీనుఁగవ నదినప
నాపె కనువిచ్చి నలుదెస లరసికొనుచు.

చెంత నిల్చియున్న చిన్ని నిసుంగులఁ
జేరఁదీసి, నందుచేతియందుఁ
గూఁతుహస్త మిడియెఁ, గొమరునిహస్తమ్ము
సుందరీకరమ్మునందు నిడియె.

పిమ్మట వారిహస్తములు, బిడ్డలపాణియుగమ్ము లాత్మహ
స్తమ్ముల నూఁది, కన్గొనల జాటు ముద్రశ్రులతోడ దీర్ఘదీ
ర్ఘమ్ముగ నిశ్చయించుచు సుఖమ్ముమెఱుక గనుసూడ్చి, సంతలో
నమ్ముఖమందు నిల్చి భవసాగరపోతము నొలిమియొక్క.

‘శరణము బుద్ధదైవ’ మని సాగిలి మ్రొక్కిన సందసుందరీ
శిరముల దీవనల్ కురిసి, చెంతను నిల్చిన బిడ్డలిద్దఱక
జెఱియొక చంక కెత్తికొని, చిర్నగ వాననసీమదోఁప, నా
దరమునఁ బల్కె నగ్గురుడు తచ్చరితమ్మున కెంతోమెచ్చుచుక.

‘తెక్కలించితి మున్ను నేనొక్కనందు
సుందరీ! ధర్మసోదరీ! చూడు మిదిగొ!
ధర్మసోదరు నొకనందు, ధర్మతనయు
నొక్కరుని గాలనందు నీ కొనఁగొనుచుంటి.

నుందరి బాహుబంధమునఁ జొక్కు నినున్ గొనిపోయినాడ నో
నందకుమార ! నాఁ, డిదిగొ ! నా ఋణమీఁగితి భర్మసోదరిక
నుందరి, నీ యనాభశిశునుందరి నేఁ డిడుచుంటి నీకు, నా
నందము నుందరమ్మయి కనుబడుఁగావుత నృప్తి మీఁకికన్.

మిత్తి మొగమ్ము సొచ్చియును మీకయి వెన్నకు నేగుదెంచి యీ
యత్తమురా లొసంగెఁ దనయున్ దనయన్ మఱి కై కొనుండిదే !
మిత్తిప్రసాద మీమిసిమిమీఁగడలన్, దొలినాఁటి కూర్చి రే
కైత్తి యనాభవత్సలత కిమ్మెయి చూలయి పండుఁగావుతన్.

ఎందఱో నందులున్ మఱియు నెందఱో నుందరు లిట్టిదీనుతా
కందుల, మంటిపుట్టువులఁ గాచి, యఖండము నవ్యయమ్ము నా
నందముఁ గొండ్రుగాతమని నందుని నుందరి కిచ్చె, నుందరిన్
నందున కిచ్చె, దివ్యకరుణామయుఁ డగురు దేవుఁ డాదృతిన్.

నుందరీనందు లా బాలనందనుండ
రీకరాజ్ఞాతముల నూది, వ్రేకనై తో
లంకు నానందవశత గళమ్ములెత్తి
జయముపాడిరి దేశికస్వామి కిట్లు.

బుద్ధాయ మహితప్రబోధాయ వైరాగ్య
భవనాయ దేవ ! తుభ్యం జయోస్తు
కలికల్మషహరాయ కాదుణ్యలతికాల
వాలాయ దేవ ! తుభ్యం జయోస్తు
నిర్జితహింసాయ నిర్జితధర్మప్ర
పంచాయ దేవ ! తుభ్యం జయోస్తు
త్యాగస్వరూపాయ దశదిశాగతశిష్య
భజనాయ దేవ ! తుభ్యం జయోస్తు

ఆర్తసంరక్షకాయ తుభ్యం నమోస్తు
పరమసత్యవ్రతాయ తుభ్యం నమోస్తు
దీనజనబంధుమిత్రాయ తే నమోస్తు
విశ్వకళ్యాణకరగురవే నమోస్తు.

ఇది

భవమసర్గము

బంధువు లేకమానసులు బాల్యసఖుల్ సహపాతులుకొ సమ
స్కంధులు, పింగళాన్వయుడు కాంటుడు, కాటురి వేంకటేశుడుకొ
సుందరనందరాగరసశోభితవృత్తము, రమ్యతత్త్వ మీ
సౌందరనందసత్కృతినిసల్పిరి దేశికుఁ డిచ్చమెచ్చుగక.

భావమొక్కడుగాగ భావనయొక్కడై
రసభావపరిణతి యెసఁగఁజేసి
సరసార్థమొక్కడుగా శబ్దమింకొకడయి
శబ్దార్థసామరస్యము ఘటించి
సూత్రమొక్కడుగాక చిత్రణమొక్కడై
ప్రాణవత్పాత్రముల్ పాదుకొల్పి
తెరయెత్తుటొకడుగా తెరదించుటొక్కడై
రంగనిర్వహణమ్మ రక్షినిల్పి
సుందరీనంద జీవితానంద మట్లు
పరమమగు కోటికెక్కిన బంధుభావ
మిత్రభావము లిమ్మెయి మేళగించి
సృష్టిజేసితి మీ కావ్య శిల్పమూర్తి.

సౌందర్యసత్యము

సర్వమును

సంపూర్ణము.

కృతి స్వీకారము

శ్రీకళ్యాణ పరంపరలో పరంగుతక, సిద్ధించుతక గోర్కు, ల
స్తాకం బాయు వెసంగుతక, దుచిరమై తోకంబు వర్ధిల్లుతక
నీకు స్మీతును, మీకు సుహృదకు సున్నేహమ్ముతోపాటు ల
శ్రీకాంతాహ్వాయ ? వేంకటేశ్వరకవీ ? చెల్వారుతక సంపదల్.

ఎవ రేమిచ్చిన స్వీకరించుకొఱకే యీపీఠ మేనెక్కి, యు
త్సవసందర్భసమాగతుల్ నలుపు సత్కారమ్ముతోపాటు మీ
కవనమ్ముక గృతీగొంటి సంతనముమై, గళ్యాణసంపత్తి మీ
కవినాభావముగా ఘటించుటకునై మాశీస్సు లగ్నించుచుక.

చంపకమిచ్చి, యుత్పలమొసంగి, మదేభముదెచ్చి నేడిటక
సంపదఁబట్టి నాకిడిరి సత్కృతులెండటా యింతమాత్రం జా
లింపక యింకఁ గొన్నిటి లలిక గలయంగ లగించి మీరు మ
న్నింపఁగడంగు తెవ్వరికినేని ముదం బుదయింపఁజేసెడిక.

కవితావాసన పూర్వజన్మకృతమే “కస్తత్రసందేహ” యం
చు విశేషజ్ఞులు వల్కుచుండినను, మీ చూపిందుకు వేఱుగా
నవమార్గమ్మునఁ బెట్టి, మీ కవితకు న్నక గారకుజేసి, మీ
కవితాకన్యకఁ గాన్క వెట్టితిరి సత్కారమ్ము తోరమ్ముగక.

బ్రదుకుడు చిరకాలము సం
పదపాంపిరివోవఁ, గనుఁ డపత్యమ్మును ని
ర్గదమైనదాని, నిక మీ
యెద యెందు లగించు దాని నెయిదుఁ డిరువురుక.

తాడులు మీ'రనుచు విమ్ము నగ్గింతు కవుల్.

కావ్యాది.

శ్రీ రమణ చరిత్ర

